

KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 78. szám

2008. NYÁR

Tartalom

MEDITÁCIÓ

Ordass Lajos: Jót tenni - kötelesség (Lk 6,9) 1

ORDASS LAJOS HALÁLÁNAK ÉVFORDULÓJA

Vajta Vilmos: Ordass Lajos (1901-1978) 2

Pátkai Róbert: A végtisztesség óráján 3

Csengődy László: Imádság 5

EMLÉKEZÜNK

*ifj. Dr. Fabiny Tibor: Fasang Árpád – a korán eltávozott értékkeremtő
evangélikus értelmiségi 7*

LUTHER-KONFERENCIA

ifj. Hafenschner Károly: Reformált mise? 9

*Ittész János: Igehirdetés az „újszülött Jézus bemutatása a templomban”
ünnepnapján (Lk 2,22-35) 17*

KÖSZÖNTŐ

Herényi István 90 éves 20

TANULMÁNY

*Dr. Böröcz Enikő: Ordass- kutatás Chicagóban,
Genfben és Berlinben II. rész 21*

id. Zászkaliczky Pál: Pünkösöd - a mostoha ünnep 25

Balogh Éva: Súlyos betegek lelkipogondozása 33

*Sztojanovics András: Haldoklók elkísérése a Sarepta Budai
Evangélikus Szeretetotthonban 37*

DOKUMENTUM

Dr. Karner Károly: Imádság tanévzáró ünnepélyen (Bp. 1958. jún. 20)..... 41

Herzog Csaba: Prohászktától Túrmezeiig egy vers ürügyén 42

VERS

Kertész Eszter versei

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ 44

KERESZTYÉN IGAZSÁG

**Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap**

Új folyam 78. szám – 2008. NYÁR

Szerkesztette a szerkesztőbizottság megbízásából id. Zászkaliczky Pál

A szerkesztőbizottság tagjai: Cserhátiné Szabó Izabella, Isó Dorottya,

Ittész János, Jankovits Béla, Kovács László, Tubán József

Folyóiratunk honlapja: <http://olbkkerig.atw.hu>

Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel: 27-359-291)

Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör

Budapest – OTP XI. ker. 11711034–20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

HU ISSN 0865–2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng. szám: III./E1/20/1989

Ordass Lajos

Jót tenni – kötelesség

*Szabad-e szombatnapon jót tenni, vagy rosszat tenni?
Életet megtartani vagy elveszteni? (Lk. 6,9)*

Uram!

Minden kétséget kizáróan világos: jót tenni és életet megtartani nemcsak ünnepnapon, hanem minden napon kötelesség. Rosszat tenni vagy életet elveszteni ünnepnapon éppen úgy tilos, mint bármely más napon.

Ellenben nem világos: miképpen alakulhat ki olyan helyzet, amelyben ezt egyáltalán kérdés tárgyává lehet tenni? Miért kellett keserőséggel kérdezned: szabad-e ünnepnapon rosszat tenni, és életet elveszteni? Hiszen ez az ünnep csődje!

Uram!

Félek, ha a mi vasárnapjainkra tekintesz, időszerűnek kell érezned ugyanezt a kérdést. Sok rossz történik vasárnapjainkon, és sok élet vész el éppen ezen a napon.

Irgalmazó szeretetedhez az út mindennap nyitva áll számunkra. De különösen az ünnepnapokon kínálsz alkalmat erre. Híveid gyülekezetében a magunk számára elfogadhatjuk mindazt a jót, amelyet Te nyújtasz, és így meggazdagodva jót tehetünk, és tarthatunk meg életet ott, ahol szükség van ráink.

Taníts meg vasárnapjaimat a te Szentlelked útmutatása szerint töltenem.
(*Kézírással készült áhítatos könyvből. Magántulajdon*)

*

Ordass Lajos éneke a keresztyén ember reménységéről

1. A halál intésére
Megszűnik egyszerre
Az ember dicsősége
És minden sikere
Mint a mező virága
Jut gyors hervadásra,
Amikor lekasálja
A rétet gazdája	Bár Ádám vétke rajtunk,
Istenünk el nem ejt,
Hisz gyermekei vagyunk,
Kiket el nem felejt.
2. A halált föl nem tartja
A ragyogás a csel,
A világ sok aranya
Sem kápráztatja el.
Érkezése óráját
Sohasem tudhatjuk,
Előle ajtónk zárát
Mi be nem csukhatjuk.	4. Meghajtom hát a térdem,
És Jézust imádom,
És minden nevek felett
Az ő nevét áldom.
Itt a halált legyőzte
A véres Golgotán,
A mennyben mindörökre
Áldását szórja rám.
3. E bizonytalanságban
Nagy ajándék a hit,
E mulandó világban
Minket az boldogít.	5. Ha eljő élet-estem
És a búcsúóra,
Ha megfáradott testem
Elmegy nyugovóra,
Akkor van vigasságban
A lelkem, s földerül,
Mert Isten országában
Örömben részesül.

*Szöveg: Hallgrímur Pétursson. Fordította: Ordass Lajos (GyLK 823).
Dallama: Hagyjad az Úristenne (GyLK 821).*

ORDASS LAJOS HALÁLÁNAK ÉVFORDULÓJA

Ebben az évben, augusztus 14-én lesz harminc esztendeje annak, hogy az élet és halál Ura magához szolgáltotta D. Ordass Lajos püspököt. Az alábbi írások segítségével idézzük fel emlékeit, valamint nem szokványos temetését. A közölt írások annakidején az Útitárs c. folyóiratban jelentek meg, hazánkba nem vagy csak igen kis példányszámban kerültek be.

(a szerkesztő)

Vajta Vilmos

Ordass Lajos

1901 – 1978

Az élete volt bizonyágtevés.

Férfikorának delelőjén kellett elhallgatnia. Bírái előtt harminc évvel ezelőtt elmondott bizonyágtétele teljes belső békességéről szólt. Azóta ezt sugározta életével a börtönből éppúgy, mint szerény otthonából. Krisztus tanúja maradt magános csendjében. Hallgatása többet jelentett egyházának, mint a betanult szólamok folyama, mely elárasztotta az eltelt évtizedeket.

Pedig a szavaknak is mestere volt. Mint kézírása, úgy volt minden szava: gondosan megfaragva. Akik szónoklatokhoz szoktak s nem az Ige mélységeinek átélte üzenetére vártak, csalódhattak. De akik a Lélek hullámhosszán hallgatták, lenyűgözve döbbsentek rá Krisztus üzenetének megszólító kegyelmére. Így hallgatták őt otthoni szolgálati helyein, sőt – néhány kivételes alkalomkor – a világevangelizáció szószékén. Amikor onnan le kellett szállnia, magányában foglalta írásba a szavakat, melyeknek fedezete az élete volt.

Azért az Igazságért élt és halt meg, mely Krisztusban testesült meg. Ha nem lett volna az igazság szerelmese, másképp alakulhatott volna az élete. Elmehetett volna más földre, hisz fölajánlották neki. Hívták is, de nem maradhatott másutt, mint az övéi között. A juhaitól elmenekülő pásztort – bármily veszedelem fenyegeti is – nem tudta megérteni. Püspök maradt – vigyázó – akkor is, amikor nyájának élére mások furakodtak be. Közöttük volt akkor is, amikor nevét sem említették, s a felnövekvő új nemzedék elől eltitkolták, hogy ki ez az öregedő, hallgatag, sőt magára hagyott valaki, akivel nem ajánlatos társalogni.

Allhatatos volt mindhalálig. Akinek ez nem volt tetszésére, makacsnak gúnyolta. Pedig csak Urának engedelmeskedett azzal, hogy igenje *i g e n s a n e m n e m* volt számára. Ezért volt megbízható tárgyalófél az egyház legnehezebb óráiban is. Tudhatták, mert taktikai szempontok nélkül is kimondta, hol áll és mit vállal. Tudta, kinek kell szolgálnia, s ezért volt szabad szavaiban és cselekedeteiben. Nem tudott szolgai lenni.

Nem a látszat, hanem a látomás embere volt, akinek minden megnyilatkozása Jézusával való szembesítéséből eredt. Ezért nem volt hajlítható. Nem tudott hűtlenné válni. Szabadságából az egyház érdekében nem engedhetett. Visszavonultságában is szabadnak érezte magát, mert Urával maradt párbeszédben.

Kegyessége ennek a bensőséges személyes közösségnek a kifejezése. A keresztfátövében folytatott csendes beszélgetés Jézusával. Gyermeki egyszerűséggel és bizalommal fordult Ahhoz, aki előtt hite szerint egész élete nyitva volt; aki őt szerette; akinek ezért vált szerelmesévé. Csak a lelki élet legnagyobbjai, talán a misztikusok, tudtak olyan közvetlenséget érezni Urukkal, és úgy elbeszélgetni Jézussal, mint

ahogyan ő tudott. Akik olvashatták, „útravaló”-ként vihették magukkal. Halála után is tovább táplálhatja azokat, akiktől csak testben volt távol. Élete fedezi szavai hitelességét. Üres programok és aktuális, tetszetős frázisok helyett testvéri, örök-érvényű üzenet.

Békessége nem volt háborítatlan. A maga szenvedését ugyan el tudta hordozni, de ha miatta másoknak kellett szenvedniük, nehezen tudta elviselni. Sokakat riasztottak el mellőle. De amerre járt a nagyvilágban, benső barátokat szerzett, akik névtelenként hordozták imádságaikban, itt-ott adván egy biztató jelt, mely lelki erősödést jelentett a magányos tanítványnak. Sose volt körülötte több néhány barátnál, akik előtt megnyílt, mert bizalmat nyert bennük.

Sokakban kellett csalódnia. Talán leginkább abban is, hogy a – bírósági rehabilitáció után (1956) – saját egyházában nem történt kezdeményezés, hogy tényleges megbékélés jöhessen létre. Ahol oly sok szó esik a békéről, a békítés és a megbékélés gondolata nem tudott kicsírázni. Úgy kellett elmennie közülünk, hogy csak a feltámadás Ura simította ki arcán a megbékülés örömét.

Mindnyájan adósai maradtunk. Otthoni és külföldi evangélikusok egyaránt. Megtébolyult világban élünk, ahol nemcsak a testvéri szó, hanem még egy testvéri kézszorítás és látogatás is kényes latolgatás tárgya. Ebben különbözött a töprengőktől. Bátorságának itt a gyökere. Magától is elmondhatta volna: „szerettem az igazságot, megvettem a gaszágot. Ezért halok meg számkivetésben”. Ebben az értelemben volt tragikus jellemű: erénye, ti. igazságszeretete és nyíltsága volt szenvedő életének kovácsa. Azok közé tartozott: „akikre nem volt méltó a világ”.

Ha addig, amíg élt, tövis volt a magyar evangélikusság és vele az egész világ magyarságának életében, akkor halála a megbékélés és a kiengesztelődés szükségét tudatosítaná, ha a bűnvallás és bűntudat útját egyengetné, akkor még így búcsúzóul is elvégezhetné egy igaz élet bizonyágtételeként azt a szolgálatot, amelyért élt és halt.

Halála is bizonyágtétevés: a Jézus kebelén megpihenő gyermek békessége.

(Megjelent: Útitárs XXII. évf. 5. sz. 1. old. 1978).

Pátkai Róbert

A végtisztesség óráján (részletek)

... Ordass Lajos evangélikus püspök ... rendkívüli próbára tevő súlyos idők tanúja és szenvedője volt. De Krisztus harcosa maradt. Kedvelt bibliai igéje életének tartalma lett: „Aki mindvégig állhatatos marad, az üdvözül” (Mt 24,23).

...

Temetése, melyre 1978. augusztus 19-én került sor a Farkasréti temetőben, a feltámadás reménységében való hálaalkalom lett. Nem fájdalom és gyász nélküli, de reménységgel teli. Lelkünket betöltötte a szomorúság. Nem fojtottuk el az őszinte bánatot. Az élő Isten sem kívánta tőlünk, hogy csak úgy egyszerre kiszakítsuk őt szívünkéből. Illett, odatartozott a hitves megnyilatkozó fájdalma, a gyermekek, a testvér, a rokonok magukba roskadó csendje. Azok, akik mindvégig gondoskodó szeretetében, őszinte, tiszta keresztyénséget és határozottságot példálózó élete

ORDASS LAJOS HALÁLÁNAK ÉVFORDULÓJA

közelségében éltek. A szolgatársaké, a barátoké, akik tisztelettel néztek rá, és ismételten erőt kaptak tőle. Tőle, aki maga is úgy vette (1 Kor 15,3-4) szerelmes Krisztusától. Az Evangélikus Egyházé, melynek szolgálatában égett el. A világ evangélikusságának nagy családjáé, melynek összefogó szerve, a Világszövetség, második félreállítására idején így értékelte őt: „Azt a tiszteletet azonban, amely az ő bátor és valóban keresztyén személyiségét az egész világon körülveszi, nem vehetik el tőle! Meg nem alkuvó személyiségével szemben érzett csodálatunk egyre inkább növekszik”. – A hazáé, aki egy igazán hű fiát veszítette el.

Az Írás jó beszéde töltötte meg szívünket örömhírrrel: „... ahogyan hordoztuk a földi világnak megfelelő képet, viselni fogjuk az Isten országának megfelelőit is. Halál! Hol a te fullánkod? Pokol! Hol a te diadalmad? Hála az Istennek, aki a diadalmat adja nekünk a mi Urunk Jézus Krisztus által!” (1 Kor 15,49. 55. 57.)

H á l a. Ez volt Ordass Lajos püspök életének egyik nagy titka! Hálával tudta elfogadni életét Istentől úgy, ahogyan az alakult. A Jézus Krisztusban kapott győzelem készítette állhatatos, másokért közbenjáró imádságra. Egy fiatal szolgatársa, halála napján, augusztus 14-én kapta kézhez levelét, melynek egy része olyan tiszta képet ad arról az emberről, akiben a Krisztus v a l ó b a n élt: „Szeretném tudomásodra adni, hogy mindennapi másokért való imádságomban, hosszú évek óta Te is és szeretteid is benne foglaltatnak, és ezt az imádkozó szolgálatot folytatni is kívánom, amíg Isten ép értelmemet megőrzi és s z í v e m e t m e g d o b o g t a t j a .”

1971-ből való írásbeli végakarata volt, hogy temetése teljes egészében és kizárólagosan a család dolga legyen. Végso rendelkezése szerint húsvéti énekkel, Isten igéjével és imádsággal, de minden prédikáció és búcsúbeszéd nélkül vettük tudomásul és fogadtuk el Istennek őt hazahívó akaratát s temettük gyülekezete lelkészének szolgálatával.

A ravatalozóban Csengődy László, a gyülekezet lelkésze végezte a szolgálatot. Itt a szertartásnak a „Jézus én bizodalمام” kezdetű ének adta a keretet. Utána felolvasta a 23. zsoltárt, majd a temetési kollektá után Szentírást olvasott (1 Kor 15,33-36. 42-43. 48-49). A közös Miatyánk és az áldás előtt még egy imádságot mondott.

Ordass Lajos püspök családja engedett annak a kívánságnak is, hogy ne legyen a temetést megelőzően általános nyomtatott értesítés haláláról és a temetés időpontjáról. Viszont vezető politikai napilapok és a Magyar Rádió augusztus 16-án hozta, illetve bemondta Ordass püspök rövid halálhírét. Az augusztusi szabadságok időszakában még a pesti lelkészek is csak nagyon nehezen vagy már későn tudhattak haláláról és a temetés időpontjáról. Az elhunyt püspök egy korábbi gyülekezetének képviselője elmondotta, hogy kilenc órát motorozott, míg a szükséges felvilágosítást megkaphatta. Így is hozzávetőlegesen 350-400 lehetett a megjelent gyászolók száma. Itt számításba kell venni azt is, hogy sokan csak a sírhoz tudtak eljönni.

A temetésen ott volt az uppsalai érsek képviseletében a svéd egyházi segélyszervezet volt vezetője, Harry Johansson, az elhunyt fiataalkori barátja; a Norvég Evangélikus Egyház nevében D. Henrik Hauge lelkész, a norvég egyházi segély elnöke; Bodil Sölling asszony, aki nemcsak Koppenhága püspökét és a Dániai Evangélikus Egyházat képviselte, hanem a Lutheránus Világszövetség Intéző Bizottságát is; Kurt Horn egyházfőtanácsos a Német Evangélikus Egyházakat képviselte; a Lutheránus Világszövetség genfi irodájának tisztviselői Pósfay Györgyöt

küldték el a temetésre képviselőjükként, aki az özvegy és a család felé dr. Carl Mau világszövetségi főtitkár személyes részvétét és együttérzését is tolmácsolta. Az Angliai Evangélikus Egyházat és a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkészek Munkaközösségét, a gyülekezeteket és lelkigondozókat pedig Pátkai Róbert angliai egyházi elnök és esperes képviselte. Mint személyes jó barát vett részt a temetésen Joachim Heubach németországi tartományi szuperintendens. Az említetteken kívül még több német, osztrák és más külföldi vendég is jelen volt. A Magyarországi Evangélikus Egyház elnökségét D. Káldy Zoltán püspök-elnök képviselte.

A sírnál Ruttkay Elemér másodlelkész zárta a szertartást. Az Apostoli Hitvallás közös elmondása után elbocsátotta Ordass Lajost, Isten jó szolgáját utolsó útjára, hogy „porrá legyen, ami porból vétetett”.

A koporsót hantoló sírásók munkája közben a Krisztusban diadalmat nyert egyház éneke zengett: „Krisztus, Te vagy életem, Nyereség halálom. Reményem beléd vetem. A halál csak álom. Kegyes Üdvözítőmmel Mennyben együtt leszek, Hol én neki örömmel Mondok dicséretet.”

(Megjelent: Útitárs, XXII. évfolyam 5.sz. 5. old. 1978.)

Csengődy László

I m á d s á g Ordass Lajos koporsójánál

Hálát adunk Tenéked Istenünk, mennyei Atyánk, a halálon vett diadalért; egy-szülött Fiad, Jézus Krisztus bűnököt megbocsátó, életet és üdvösséget ajándékozó áldozatáért. Hálát adunk kegyelmed örök világába hazahívó követédért, a halálért, mely elvitte körünkből testvérünket, Ordass Lajost, a Te színed elé.

A fájdalom és a gyász szorongatja szívünket, még ha a Te kezre bízunk is őt. És ha tudjuk is, hogy egész életében – mint egyházad lelkésze és püspöke – ennek a Veled való találkozásnak csodájában, bűvöletében és bizonyosságában élt.

A Te választott és elhívott szolgád volt ő; születésétől elhívottan a szerény tanítói házban, gyermekek és egyszerű emberek csendes világában; elhívottan egyháza, e gyarló testület élén és emberileg nagy nevek egyháztörténelmet formáló világában.

Koporsója előtt hálát adunk Neked Istenünk, szereteted bőségesen neki ajándékozott jeleiért. A világosságért, amivel a háborús évek kegyetlen sötétségében ragyogóvá tetted őt. Áttetszővé, mint aki bátorságával Benned tudta reménységének gyökereit.

A tisztaságért szóban és életvitelben, melyet legjobb meggyőződése szerint oly példamutatóan kínált, mint ahogyan teszik ezt a talentumos emberek, még ha nem is könnyű megérteni őket.

Hálát adunk Urunk a gyásznak e hajlékában a tanító és figyelmeztető iszonyatért is, mely magányos cellák és szívek szenvedéseinek könnyeit és gyötrelmeit idézi élénk.

De hálát adunk a végtelen öröméért, mely az imádkozás és a Te igéd erejének megmentő és megtartó csodájáról beszélt és beszélt testvérünk, Ordass Lajos életéből.

ORDASS LAJOS HALÁLÁNAK ÉVFORDULÓJA

Hálát adunk a jóságért és az igazságért. Nem az övéért, aki már nincs velünk, hanem a Tiedért, Urunk. Emberi jóságát, gyengeségeit, örömét és bátorságát őrzi, őrizzé a család és mindenki, kit a Te Lelked e búcsúra idehívott. Gyötrelmeit és lelke szenvedéseit engeddd elfelejtenuk, ezeket úgyis magával viszi koporsóba zártan, mélyen a föld alá.

A Te jóságod és igazságod koronázza meg emlékezetét a tiszta emberi szóban, egyháza szolgálatában s a történelem visszatekintő szigorában. Ne emberi nagyságát vagy hibáit keresse az élő s a jövőendő ember, de kegyelmed szerint ki-ki lássa meg, neki magának mit kellett tennie.

Kegyelmes ítéletet Te mondj, Urunk felette!

Hálát adunk a Te szolgád igehirdetéséért és a csendért. A csend: bölcsesség és mélység. Valami ebből titokzatosan mindig ott volt a tekintetében, szavában, ritka mosolyában. Sokszor ijesztő szótlanóságában is. Most ezt mind a mélység nyeli el. Az Isten szeretetének mélysége. Az Élet, nem a Halál.

S találkozik Krisztussal, akivel egész életében alázatosan és békességben együtt élt.

D. Ordass Lajos püspök koporsója felett békesség töltse be e házat. Hiszen tudjuk és hisszük, hogy „boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa. Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak. Boldogok a szelídek, mert ők örökségül bírják a földet. Boldogok, akik éheznek és szomjúhozak az igazságot, mert ők megelégitetnek. Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek. Boldogok, akiknek szívük tiszta, mert ők meglátják az Istent!”

(Megjelent: Útitárs XXII. évf. 5. sz. 1978.)

Értesítjük a Keresztyén Igazság minden olvasóját, hogy
a Magyarországi Evangélikus Egyház és az Ordass Lajos Baráti Kör
D. Ordass Lajos püspök halálának 30. évfordulóján
augusztus 17-én, vasárnap d.u. 16 órai kezdettel
a püspök sírjánál a Farkasréti temetőben
e m l é k - i s t e n t i s z t e l e t e t tart,
erre egyházunk minden tagját szeretettel meghívjuk.
Igét hirdet Ittész János püspök-elnök,
megemlékezést tart Pröhle Gergely országos felügyelő.

ifj. Fabiny Tibor

Fasang Árpád - a korán eltávozott értékteremtő evangélikus értelmiségi

„Életének 66. évében, hosszú betegség után elhunyt Fasang Árpád zongoraművész, kulturális diplomata, Magyarország volt UNESCO-nagykövete Budapesten” – tudatta a Magyar Távirati Iroda 2008. február 20-án.

Először életének a világi sajtóban is megjelent „prózai adatait” ismertetjük.

Fasang Árpád zenész családban született 1942. december 9-én, Orosházán. Édesapja id. Fasang Árpád (1912-2001) neves zenepedagógus volt.

Ifj. Fasang Árpád zongoratanulmányait 1957-ben kezdte a Budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában, majd 1962-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola növendéke volt, ahol 1969-ben zongoraművészeti és tanári kitüntetéses diplomát szerzett.

Pályakezdő kora óta publikált zenei tárgyú cikkeket és tanulmányokat, 1974-ig a *Muzsika* című folyóirat szerkesztője volt, párhuzamosan zenei rendező a Magyar Rádiónál. Ezután meghívták három évre egy finnországi konzervatóriumhoz tanítani. 1977 és 1991 között a Magyar Nemzeti Filharmónia szólistájaként koncertezett.

1991-ben kinevezték az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága főtitkárának, ezt a posztot 1994-ig töltötte be, majd 2000 és 2004 között UNESCO-nagyköveti rangban tevékenykedett Párizsban. 1992-ben megalapította a Magyar-Francia Ifjúsági Alapítványt, amelynek 2005-ig volt elnöke. 1995-től 1999-ig az Európai Demokrata Fórum magyar szekciójának igazgatójaként is dolgozott. 2006-ban a Thomas More Intézet magyar szekciójának elnökévé választották.

Több értékes francia kitüntetéssel ismerték el kulturális szolgálatát: 1995-ben a Francia Nemzeti Érdemrend lovagi fokozatát, 2001-ben pedig a Francia Becsületrend lovagi címet kapta meg. Számos könyve és tanulmánya jelent meg magyarul és franciául.

Másodszor Fasang Árpádról személyesen, mint a Magyarországi Evangélikus Egyház megújulásáért küzdő evangélikus értelmiségiről szeretnék szólni. A Deák téri gyülekezet presbitere volt. Az evangélikus egyháztörténetbe azzal írta be nevét, hogy 1983-ban, a Lutheránus Világszövetség budapesti nagygyűlése előtt egy évvel levelet írt Káldy Zoltánnak, hogy Ordass Lajos püspököt rehabilitálnia kellene egyházunknak. Káldy püspök erre utasította Hafenschér Károly igazgató-lelkészt, hogy Fasangot mozdítsák el a presbitériumból, ám az igazgató-lelkész erre nem volt hajlandó. Ebben az időszakban Fasang Árpád számos koncertet adott, ahol egymás mellett ültek egyházunk lelkészei, gyülekezeti tagok és külföldi diplomáták. Ugyanakkor számos, - főleg Káldy Zoltán püspök diakóniai teológiáját bíráló tanulmányt is írt, amelyek mind a mai napig kéziratban vannak.

A *Testvéri szó* mozgalom (1985-86) egyik szervezője, a vitairat egyik aláírója volt. Az Ordass Lajos Baráti Körnek még az egyik alapító tagja, de a *Testvéri szó*-ból kivált, radikálisabb megújulást sürgető Dóka Zoltán, Ittész Gábor, s a nevükkel is fémjelzett *Kiáltó szó* és a *Keresztyén Igazság* című folyóirat mögé már nem sorakozott

fel. Az újabb egyházpolitikai konfliktusokat nem kereste, s a rendszerváltozást követő egyházvezetéshez lojális maradt.

Valószínűleg úgy gondolta, hogy egyháza érdekében egy történelmi pillanatban ő már nyilvánosan szót emelt; olyankor vállalkozott a fal áttörésére, amikor még félelem és tabu uralkodott. A rendszerváltozás utáni években ezért ő inkább a hidak építését tekintette küldetésének: kultúrdiplomata lett, könyveket írt és szerkesztett az értelmiség hivatásáról, s egy tragikusan végződő népszavazás „hordalékáról”. A jó pap holtig tanul, a jó értelmiségi soha meg nem nyugszik.

Életének utolsó éveit részint a betegségével és a rokonságát is érintő „ügynök-kérdés”-sel folytatott heroikus küzdelem határozta meg. 2005-ben, még a Tényfeltáró Bizottság első jelentésének nyilvánosságra kerülése előtt nekem is elküldte azt a javaslatát, aminek lényege az volt, hogy az egyháznak ezt a kérdést évtizedekre zárólnia kellene. Ezzel a javaslattal akkor elvi szempontból nem értettem egyet, ám utólag nézve, emberileg tiszteletet parancsolónak kell tekintenünk hozzáállását. Mostanában előkerült neki írt válaszból idézek: „Szerintem az egyházban éppen azért szenvedünk, azért nyomaszt bennünket a kérdés, mert csak suttogás van, s nincs nyílt, őszinte beszéd...Micsoda tisztító erejű lenne a közösség számára, ha valaki elmondaná - mielőtt felfednék -, én ügynök voltam- bánom’... A mi egyházunk is a megbocsátásból él, s ezt a megbocsátást gyakorolhatná is, ha lenne kinek....”

Fasang Árpád vibrálóan nyitott egyénisége, az otthonát oly sokunknak megnyitó barátságos vendégszeretete, emberi nagysága és következetes hite sokunknak fog nagyon hiányozni.

Március 10-én a Farkasréten neves politikusok és tudósok búcsúztatták. Egyházunk vezetői közül többen, püspökök, lelkészek és világiak is ott álltak a ravatálnál a gyászoló család mellett.

„Hány hívő érte el az égi célt. Hű volt kitarthat, harca véget ért...Ott zeng az ének, itt még könny perog, Míg Krisztus napja győz az éj felett...”

A feltámadás reményében búcsúzzunk tőle.

Kertész Eszter

Bocsáss meg

Kavicsonként szórom el magam,
hogy visszataláljak – ha van visszaút
az emlék előtti egység lüktető szívébe.
Onnan küldtek élni. Most zúzott
kövek sebzik tenyerem – ezért sebezlek.
Közeledem a kaptatóhoz. Mire elérem
üres kezek kellene,
hogy kapaszkodni tudjak.
Sebeimet sem tarthatom meg.
Sebeidet sem tarthatom meg.

ifj. Hafenscher Károly

Reformált mise?¹

Előzetes gondolatok

1. A keresztyén tanításból annyi lesz az egyházban megélt valóság, amit imádkozni, énekelni, s ezáltal szívünkbe forgatva életté váltani tudunk. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a tanításhoz keresünk népszerű formákat, kitalálunk praktikus trükköket. Sokkal inkább azt jelenti, hogy hittel figyelünk az Isten jelenlétére, megnyilvánulásaira (kinyilatkoztatására), önmaga odaadására (ajándékaira, amelyekben önmagát adja).

2. Nem feledhetjük, hogy a reformáció harci helyzetben született. S bár úgy tűnik, emberek, hagyományok, szervezetek ellen, azokkal szemben folyt a harc, valójában igaz az, amit az apostol így fogalmaz: mi nem test és vér ellen harcolunk. A reformáció, s ebből fakadóan az istentisztelet reformációja harcban született: harc volt ez az emberfeletti gonosz, a Sátán ellen, harc az újért: a mindig új Krisztusért, a mindig új és friss hitért, a lényegéből fakadóan megújuló egyházzért.

Luther elismerte, elfogadta az akkori gyakorlat, az egyház addigi istentiszteleti életének sokféle pozitívumát. Ezt azonban beárnyékolja az a küzdelem, amit a megtisztításért folytatott, az a harc, amit a tévedések megszüntetéséért vívott. Meg kell látnunk a pozitív dolgokat. Luthert harcos, kritikus egyénnek tartják. Pedig ez csak az egyik oldal.

Az igehirdetés Krisztus harci cselekedete. Ez azonban nem valamiféle militáris teológia, hanem éppen a szeretet teológiája: Isten küzd értünk. De küzd értünk a hős vezér, kit Isten rendelt mellénk. Kérdezed ki az, Jézus Krisztus az...

3. Nem beszélhetünk mi magyar evangélikusok Luther és az istentisztelet kapcsolatáról, az istentisztelet lutheri megújulásáról és megújításáról, hogy ne hajtánánk fejet az előtt a teológus előtt, aki szerte a világon a legelismertebb, legavatottabb tudója és értője volt ennek a területnek. Vajta Vilmos neve mindenütt ismert és jelentős, ahol Luther kutatással, istentisztelet-teológiával, liturgikával foglalkoznak.

4. Témánk vizsgálatánál egyértelmű, hogy több teológiai területtel határos. Akármerre mozdulunk a teológia, s azon belül a lutheri teológia világában, kiderül, hogy azok egyaránt kapcsolódnak az istentisztelet kérdéséhez. Amikor a krisztocentrikus írásmagyarázatról vagy az egyetemes papságról beszélünk, előbb utóbb érintünk liturgikus témát, eljutunk az istentisztelet kérdéseire.

5. Ugyanakkor szeretném jelezni, hogy most tudatosan nem lépünk tovább, és nem húzunk meg történelmi, teológia-történeti, kegyesség történeti szálakat – eljutva a mai istentisztelet kérdésig. Nem azért, mert el akarjuk kerülni a témát, hanem éppen azért, mert sok meddő vita, megalapozatlan kritika, tudatlan megállapítás éppen abból származott az elmúlt években, hogy nem gondoltuk végig, honnan indultunk. Sem az istentisztelet ősi forrásait, tradicionális rétegeit vagy 200

¹ Előadás a révfülöpi Ordass Lajos Evangélikus Oktatási Központban, 2008. február 2-3-án tartott Luther-konferencián

éves fejlődéstörténetét, sem a fél évezred előtti reformált újrakezdés valós tényeit. Ezért javaslom, „alapozásként” valóban Lutherrel foglalkozzunk, s ha benne egy kicsit elmélyedtünk, bizonyára gondolkodásunk későbbi fázisában eljutunk a mai kérdésekig.

Térjünk a tárgyra

Luther reformátor volt. Ezzel a banális mondattal kezdem, s mégis ebben mind-az benne van, ami tárgyunkhoz is kapcsolódik.

A címben a két szó után kérdőjel van. Feladatunk az, hogy végiggondoljuk, hogy Martin Luther megreformálta-e az istentiszteletet, történt-e döntő változás, kevés volt, elegendő volt vagy merészen sok volt az, amit e téren elvégzett.

Luther biblikus professzor volt. Sem rendszeres teológiai, sem liturgikai művet nem hagyott ránk. Ezért iratainak idevágó megjegyzéseit kell csokorba gyűjteni ahhoz, hogy belelássunk az istentiszteletről való gondolkodásába, megismerjük a liturgiai elképzeléseit ill. gyakorlatát. A kép összeáll, s értelmet nyer azokban az istentiszteleti rendekben, amelyek a reformátor nevéhez kapcsolódnak. Feladatunk, hogy megpróbáljuk a mozaikkockákat kontúros képpé alakítani, hogy azután ez a kép előttünk lehessen tájékozódó pontként, útmutatóként a mindenkori – nekünk a mai – helyzet értékelésében, a feladatok megoldásában.

Ugyanakkor nem egy rendszert szeretnénk felállítani a morzsáinként összeszedett információkból, hanem azt szeretnénk megérteni, hogy minden mindennel összefügg Isten világában, Isten emberrel való történelmében, s azon belül az egyház életében ill. a keresztyén ember életében. Az istentisztelet nem egy területe az egyház, azon belül az egyes keresztyén ember életének. A hit, az Isten-kapcsolat, az Istenhez való viszonyunk, a kegyességünk, a vallásgyakorlatunk, a családi életünk, a munkánk, a pihenésünk összefügg. Minden csak Isten-relációban értelmezhető.

1525. október 29-én ünnepelték először a Német misét – a lutheri koncepció szerint – a wittenbergi városi templomban. Egy évre rá adta ki Luther az új istentiszteleti rendet, amelyet először látott el. Ebben lényegileg megtartotta a régi római rendet. Az újdonság kettős: a német nyelv (tehát az anyanyelv) és az áldozat-gondolat elhagyása.

Ez az istentisztelet a maga egészében gyülekezeti istentiszteletté vált². Elválaszthatatlan volt kezdettől fogva az istentisztelet és az ének³. Luther maga is dalt- és szövegszerzőként énekeket írt⁴. Énekek nélkül elképzelhetetlen lett volna a reformáció elterjedése és az istentiszteleti élet megújulása.

Történeti megközelítés

Luther szerzetes-papként belenőtt az egyház istentiszteleti életébe, naponta miséző papként pedig vérévé vált a középkori mise minden részlete. Természetes, hogy reformátori eszmélődése, egyházújító szándéka, az igazság keresése nem

² Zahrnt, Martin Luther 226.o,

³ Már 1524-ben megjelent az első énekeskönyv 24 énekkel. Évről évre újabb, egyre gazdagabb tartalmú énekeskönyv jelent meg.

⁴ Luthernek a zenéhez való személyes viszonya egyértelműen meghatározta a reformáció és a zene kapcsolatát. Az asztali beszélgetésekben, számos levelében és más iratában újra meg újra dicséri a zenét, mint Isten ajándékát, és mint az ördögűzés eszközt.

hagyhatta érintetlenül élete e fontos területét. De nem program és nem cél volt az istentisztelet és annak megújítása. Luther számára az istentisztelet tény: ami van, s ami zajlik, történik. Megértése, tudatosítása, féltő tiszogatása és rendben tartása volt a program és a cél – és: élménye, élvezete. Hiszen a reformátor számára az istentisztelet esemény volt, találkozás az Úrral, azzal Úrral, aki mindent megtett s megtesz az övéért. Ahol ajándékokról van szó, ott öröm van. Krisztus jelenlétét ajándékozza. Jelenlétét az igében, jelenlétét az elemekben – hogy használjuk!

Néhány anyanyelvi istentisztelet németül már elterjedt az 1520-as évek első felében⁵. Luther ezirányú lépése még várat magára. Sokszor noszogatták, hogy mozduljon, de ő várt. Ennek oka elsősorban az volt, hogy látta, milyen zűrzavart okoztak a végiggondolatlan elképzelések és előkészítetlen lépések.

1525 januárjában így ír Luther: „Nagyon szeretném már én is a német misét, s foglalkozom is vele, de azt is szeretném, hogy az azután igazi német is legyen. Mert hogy a latin szöveget egyszerűen csak lefordítsuk, s a latin dallamokat, illetve hangjegyeket átvegyük. Az nagyon könnyű, de sem jól nem hangzik sem nem igazi újítás. Úgy a szövegnek, mint a dallamnak, előadásnak és szertartásnak az anyanyelvből kell fakadnia, mert különben az egész dolog csak afféle majom utánzat”⁶.

Ugyanakkor bármerre mozdult, bármilyen irányban gondolkodott, tisztított, formált – valami módon érintette az istentisztelet ügyét. De az istentiszteleti renddel nem sietett előre.

Az istentisztelet rendjéről

Az első fontos irat: 1523 pünkösdjén jelent meg: **Von ordenung gottis diensts ynn der gemeine**⁷. (Az istentisztelet rendjéről) Ez azonban nem annyira a vasárnapi (szentségi) istentisztelet, mint a hétköznapi istentiszteletek ügyét érinti.

Isten ígéréiről beszél Luther, s ahhoz, hogy később reformátorunk egész liturgiái alapállását és istentisztelet-teológiáját megértsük, tudatosítanunk kell, hogy a középkori szóhasználatban ez az istentiszteleti olvasmányokra – különösen is az evangéliumra – használt „terminus technicus” volt⁸. Luther szerint a legnagyobb hiba, hogy Isten ígését elhallgatták, legfeljebb a papok magukban olvasták, vagy mással helyettesítették. (Pl. történetekkel, legendákkal). Ugyanakkor olyan teljesítménynek tartották, amely a kegyelem áradását lehetetlenné tette. Teljesítménynek, hiszen kötelességük volt az imádság, az imaórák (a zsolozsma) megtartása. Officium volt, el kellett végezni. Ha nem tették, bűn volt, ha tették, érdem – hiszen mások helyett is végezték.

Luther komolyan „belenyúlt” az olvasmányok rendjébe, súlyt adott a reggeli és esti istentiszteleteken, imaórákon az igeolvasásnak, s meghatározta azok használa-

⁵ 1522 Die „Evangelische Messe” Nödlingenben, készítője: Kaspar Kantz

1523 Das „Testament Jesu Christi” Basel, szerzője: Johannes Oekolampad

1524 Die „Evangelische Deutsche Messe” Worms, ismeretlen szerző

1524 Die „Deutsche Messe” Straßburgban összeállítója: Martin Bucer

1524 Die „Deutsche Evangelische Messe” Allstedtben készítője: Thomas Müntzer

⁶ „A mennyei próféták ellen – 1525. január

⁷ WA 12, 35-37

⁸ Vö Bieritz, 447.o.

ti módját. Mindenek előtt gazdagította az olvasmány anyagot, reggelenként ószövetségi olvasmányokat írt elő Mózesről és a történeti könyvekből, este, a Vesperán prófétai iratokat vagy újszövetségi olvasmányokat. Az istentisztelet menetében is változtatott egy új elemmel, az állandó olvasmányok rendjéhez csatolt igehirdetést. Luther számára olvasmányok igehirdetés nélkül olyan, mint a nyelveken szólás⁹.

Luther – érthetően kiélezett helyzetben, egy eltorzult gyakorlatra reagálva – óva int attól, hogy az igehallgatás valamiféle érdemszerző jócselekedetté váljon, amivel Istent befolyásolni lehet. „Én megtettem a magam kötelességét, meghallgattalak, de elvárom, hogy ezért kivételezz, de legalábbis jót tegyél velem...”

Reformátorunk ezt végzetes veszélynek látta. Isten ugyanis nem cselekedeteken keresztül, tettekben, hanem szóban kommunikál az emberrel. Nem jeleket, netán kódolt jeleket ad. Isten megszólítja teremtményét, az pedig válaszol rá. Ugyanerre utal az 1544-es Torgau Várkapolna szentelési prédikációja. Ez a feltétele annak, hogy egy emberi találkozót, gyűlést, rendezvényt istentiszteletnek lehessen nevezni: igéjében megszólal az Isten. Luthernél az ige ilyen értelemben kap új szerepet.

Az istentiszteleti döntően verbális kommunikáció. Nem zárja ki, hogy Isten mást is ad, másként is megnyilvánul, megszólít. De „tetszett Istennek, hogy a boldogságnak tűnő igehirdetés által üdvözítsen...” A hirdetett ige esemény, mi több üdvösemény. Szavak, beszéd nélkül Krisztus műve rejtve marad. Ahol azonban megszólaltatják (szóba hozzák), szavakba öntik, ott elkezd munkálkodni. Isten üdvösségkészítő munkájának eszköze az ige.

Ezért az ige elválaszthatatlan a megszólaltatástól, a hallástól, a megértéstől, a válaszadástól.

Nem feledhetjük, hogy az istentisztelet fontos szerepet játszott és játszhat ma is a civilizációs folyamatban. A kultúrtörténet ismer szóbeli és gesztusbeli megnyilvánulásokat. A reformációban ezek aránya, súlya, átrendeződik. A korábbi szent helyek, szent cselekedetek, gesztusok oldaláról áthelyeződik a súly a szóra, az isteni Igére. Nem feledhetjük, hogy a középkori jelrendszer átalakítása tapasztalható a reformációban.

Formula missae

Még mindig 1523-at írunk, de már az év vége felé járunk. Decemberben jelenik meg a „**Formula missae et communionis pro Ecclesia Vuittembergensi**”. Nikolaus Hausmann¹⁰ Zwickaui prédikátor szinte kikényszerítette ezt az anyagot Lutherből.¹¹

Az anyag még teljes latin nyelvű istentiszteletet tartalmaz, egyedül az igehirdetés nyelve német. Az előrelépést itt nem is az anyanyelvűségben kell keresnünk, hanem abban, hogy gyülekezeti istentiszteletről van szó. Igaz ez abban az értelemben, hogy nem lehet egyedül a szolgálatot végző pap, hanem a gyülekezet jelenlétében kell végeznie a szolgálatot, de igaz ez abban az értelemben, hogy a gyülekezet – elsősorban az énekeken keresztül – látható, hallható aktivitással vesz részt az istentiszteleten: éneklí a graduál éneket, éneklí a Sanctust és az Agnus Dei-t. Teheti

⁹ Bieritz 448. o.

¹⁰ Nicolaus Hausmann *1479 in Freiberg (Sachsen) † 1538, november 6. Freiberg

¹¹ Az iratot ezért ajánlotta Luther Nikolaus Hausmannak

ezt latinul, azután egy másik napon németül. A kettő váltakozva kövesse egymást – egészen addig, amíg az egész mise németté nem lesz. Ha a »Formula missae« latinul is hangzik, az irány már egyértelműen az anyanyelvűség felé mutat. Az istentisztelet végére pedig a „Gott sey gelobet vnd benedeyet” ének kerüljön – ami Luther korában kedvelt mise-záró ének volt, de a reformátor hozzáfűzi: „az evangéliumtól eltérő szakaszoktól megtisztítva”.

Ebben az időben nem csak Karlsadt kísérletezik Wittenbergben (1521-ben megújított úrvacsorai istentisztelettel), hanem szinte kiforrott formákat találunk a környezetben. Így Luther miseformái már kipróbált előzményeken alapulnak.

Az alapforma:

- Előkészület – elmélkedéssel
- Felhívás bűnbánatra,
- Feloldozás és könyörgés a Szentlélekért.
- Úrvacsorai liturgia

Itt kezdődik az úrvacsorai rész. Kaspar Kantz, az első teljes evangélikus mise megformálója és gyakorlója így is vezeti be a prefációt: emeljétek fel szíveteket (Erhebt ewer herzen), majd a Sanctus után: Nun hebt sich erst die Evangelis Meß an¹².

Luther nagy változtatása éppen a mise kánonját érinti. Kihúzza azokat a mondatokat, ahol a pap Krisztus testét és vérét Isten elé viszi, és mint áldozatot bemutatja. Itt hangzik a lutheri kritika: Isten ajándéka, jótette (beneficium Dei) emberi művé, cselekedetté alakul át (sacrificium hominis). Ezzel a cselekedettel áll az ember az Isten elé, és Őrá hatva próbálja elérni a kegyelmet és az üdvösséget. Ezzel szemben mondja Luther: „A mise Isten ajándéka az embereknek, nem az ember ajándéka az Istennek¹³” Luther kritikája tehát a megigazulásról szóló tanításán alapszik.

- Az Isten előtt kedves Krisztust nem nekünk kell Isten elé vinni, és kedvessé tenni¹⁴, hogy Isten az áldozatunkat elfogadja. Ez a motívum azonban már az offertóriumnál előkerül, amikor a kenyeret és a bort viszik az oltárra, mint engesztelő eszközöket. Luther ezért az offertóriumot teljes egészében elhagyja, és nem helyettesíti, váltja ki semmivel.
- Az egész úrvacsorai liturgiát átjárja a hit által való befogadás és elfogadás gondolata. Teljesen megtartja a mise megszokott részeit. Természetesen hagzik a bevezető Dominus vobiscum, a Sursum corda, a Gratias agamus, majd a prefáció megszokott mondatai: Vere dignum.
- Luther meghagyja az elevatiót, azaz a szerzési igék után a szent jegyek felemelését – ahogy azt addig is gyakorolták.
- Elgondolkodtató, hogy a békeköszöntést (Pax domini) Luther gyülekezeti feloldozásnak¹⁵ tekinté, tehát az Isten ajándékozta békekesség továbbadásáról van szó. Ahogyan Krisztus mondta: békességet adok nektek, az én békémet adom nektek.
- A formula missae et communionis nem liturgikus használatra készült, ha-

¹² Idézi Bieritz 452. o.

¹³ Vajta, 55. o.

¹⁴ Wa 18, 356, 4

¹⁵ Publica quedam absolutio a peccatis communicantium

nem egy pasztorál-liturgikus anyag¹⁶. Nem a liturgikus tételek felsorolásáról van szó, hanem a liturgikus részekre való reflektálásról. Benne jelezte a lehetőségeket, amelyek a saját, megújuló, anyanyelvű mise felé mutatnak.

- Az Agnus Dei megmarad communio-s éneknek, azaz akkor éneklük, amikor az úrvacsora osztása elkezdődik.
- Az úrvacsoraosztásnál a kenyér megáldása után kiosztotta a kenyeret, a kehely megáldása, majd a bor kiosztása csak ezután következett – utalva a szereztetési igék evangéliumi leírására: „Similiter et calicem, postquam caenavit”.

Német mise

1525-ben halt meg Bölcs Frigyes, akinek utóda a reformpárti I. János fejedelem lett. Ebben az időben egyre több hír járta arról, hogy a délnémet területen német miséket ünnepelnek. Luther feladta tehát a kezdeti visszafogottságát, és elkészítette a maga németnyelvű miserendjét. 1525 október 29-én a wittenbergi városi templomban tartottak először misét e szerint a rend szerint. 1526. januárjában ez nyomtatásban is megjelent ezen a címen: „Deutsche Messe vnd ordnung Gottis diensts”.

A megjelent formában egy teljes, kottás miserendet kapunk kézbe. Maga a rend is fontos, de számunkra igazán az a bevezető izgalmas, amelyben Luther a liturgiai programját elmondja. Szabadság és kötöttség. Ez jellemző az egész anyag alapállítására. A kiindulópont a reformátor számára a szeretet és az embertárs szolgálata: Amint azonban mindenkinek a lelkiismeretére van bízva, hogy ezt a szabadságot miként használja, és senkitől sem szabad azt elvonni vagy megtagadni, úgy tekintetbe veendő másrészt az is, hogy a szabadság a szeretetnek s a felebarátnak szolgálja, s annak is kell lennie.

Fontos megjegyezni, hogy a német mise nem a latin misét váltotta ki – fordításként (ld. bibliafordításnál übersetzte – verdeutschte Bibel). Luther a német misében nem csak anyanyelven szólal meg, hanem a német kultúrának a formáit is behozza. Ne feledjük, hogy Wittenberg kétnyelvű kultúrában él: a tanultak a latin kultúrával, az egyszerű emberek a német népi kultúrával. Ezek erős kölcsönhatásban vannak egymással. Luther mind a kettőnek látja és érzi az értékét, és meg is akarja tartani. Szó sincs tehát arról, hogy a latint ki akarja szorítani az istentiszteleti gyakorlatból. Sőt a fiatalok nevelésében, tanításában, majd missziói küldetésben igen nagy szerepet szán a latin nyelvű istentiszteleti gyakorlatnak! A német misét tulajdonképpen népmisének nevezhetjük, aminek kiemelt tanítói jellege van.

A kettő (Az FM és a DM) – a lutheri és az azt követő gyakorlatban – azonban nem különült el élesen, s a későbbi feljegyzések tanúsága szerint igen sok vegyes miseforma alakult ki. Ezekben a latin mise és az anyanyelvi keveredett az aktuális elképzelés szerint. Ez azonban néha egészen érdekes kettőzést hozott létre: először latinul hangzott el a liturgikus tétel, majd ugyanazon tétel németül. A kettő nem csak nyelvben, hanem formájában is különbözött egymástól. Így azután egy igen színes kavalkád alakulhatott ki, ahol a különböző kultúrák erősen hatottak egymásra.

¹⁶ Bieritz 454. o.

A német nyelv használata elsősorban gyülekezetpedagógiai, pasztorális és misziói indíttatású. Embereket rá kell segíteni arra, hogy ki tudják a hitüket fejezni, szavakba tudják önteni az Istenhez kötődésüket.

Érdeemes azon is elgondolkodni, amit Bieritz megjegyez, hogy ti. nem csak nyelvek és kultúrák találkozása a latin és a német istentisztelet összefonódása, keveredése, hanem a kevesek és a sokak ellentéte is érződik. A sokaké, akik még keresztyénekké kell lenniük, s a keveseké, akik komolyan keresztyénekként akarnak élni.

Luther ezzel kapcsolatban olyan istentiszteletet is elképzelt, amely a belső elkötelezett, meggyőződéses keresztyének zárt alkalma. Ezt a tervet azonban soha sem valósította meg.

Jóllehet a német mise nem egyszerűen a formula missae folytatása, továbbfejlesztése, mégis látunk egyfajta fejlődési, fejlesztési folyamatot. A német mise első fele megtisztítva, de megtartja a középkori rendet, az úrvacsorai részt azonban Luther jelentősen átrendezi.

A középkori gyakorlatban a gyülekezeti áldoztatáshoz egy rövid áldozási beszéd is tartozott, egy közös bűnvallással, a miatyánkkal és azt követő imádsággal, amely a communio-ra (az osztásra) készített elő. Luther is ezt a gyakorlatot követi, amikor a prédikációhoz egy miatyánk-parafrazist kapcsol, ill. egy rövid igehirdetést-bíztatást az úrvacsorázók számára. És amikor – még a »formula missae«-nél is hangsúlyosabban a szerzési igébe fonja az úrvacsoraosztást, azaz a kenyérré vonatkozó ige után kiosztja a kenyeret és a borra vonatkozó ige után a kelyhet – még inkább aláhúzza ezt az összefüggést (ezáltal fölöslegessé vált a kiosztáskor mondott bármilyen egyéb mondat).

Luther számára természetes volt, hogy a bibliai olvasmányokat ne prózában olvassa fel, hanem énekbeszéddel, azaz recitálással. Ezért az is egyértelmű, hogy amikor az úrvacsora szerzetési igéi kerülnek sorra, azt az evangélium tónuson olvassa. Erre a gyülekezet énekelte a német Sanctus-t, vagy a „Got sey gelobet“ (áldassék Isten) vagy Husz énekét a Jhesus Christus vnser heyland (Jézus Krisztus, üdvözítőnk). A liturgus ezután ismét az oltárhoz lépett, elénekelte a szerzési igék második felét. A gyülekezet ezután az imént nevezett énekek közül elénekelte azt, ami még megmaradt, vagy németül az Agnus Deit (azaz a Krisztus ártatlan bányát).

Az istentisztelet rendje

A hagyományos, de már rövidített zsoltár helyett az istentisztelet elején egy lelki éneket vagy egy német zsoltárt énekeltek az első zsoltártónuson. Luther a 34. zsoltárt nyomtatta ki kottával.

Ezután következett a kyrie – háromszor (nem kilencszer, ahogyan a tradíció szerint lett volna). Ezt követte a kollektá imádság. Gloria itt nem csendült fel.

Az epistolát (levélbeli ígét) és az evangéliumot a nép felé fordulva énekeltek. Az olvasmányok között német éneket énekeltek. Az evangéliumhoz kapcsolódott a hitvallás. Ezt németül énekeltek: Wyr gleuben all an eynen gott. Ezután következett a prédikáció.

Mi következik mindebből:

- a tradíció megőrzése és innovatív gyakorlat (érdekes: Luther nem sorolható egyik skatulyába sem. Háromféle hozzáállásra is szoktak példát emlegetni:

A kereszteselési könyvecske – mint a tradíció megőrzésének példája; a német mise, mint arra való példa, hogy hogyan lehet részben megőrizni a tradíciót, részben pedig a megújulás érdekében döntően átformálni egy rendet. Az ordináció liturgiája: lehet egészen újat hozni.

- **a jó rend megteremtése, de nem kényszerítő törvény.**

Amit elsődlegesen látunk: a hit központi szerepe, mindennemű érdemszerzés elvetése, továbbá a mise áldozati jellegének átértelmezése. Ennél többről van szó.

Teológiai hangsúlyok

- az istentisztelet és a hit összetartozik: a bizalom, a teljes ráhagyatkozás a cselekvő, értünk cselekvő Úrra. Hitben fogadjuk el, hitben fogadjuk be Isten rajtunk is gyakorolt nagy tetteit.
- Az istentisztelet ajándék és nem emberi cselekedet, s végképp nem érdemszerző cselekedet. (Istentisztelet szó...)
- Az istentisztelet a cselekvő Isten – Deus in actu – műve...
- Isten cselekedetei és szavai összetartoznak
- Közösség: Isten elfogadó szeretete adja vissza a vele való közösség lehetőségét és formálja át minőségileg mássá az emberi közösséget. Missa communionis – és nem missa privata (A magánmise az áldozat felajánlás torz gondolkodásmódjának következménye)
- Isten jelen van – mindenütt jelen van – értünk van jelen. Luther úrvacsora értelmezése kapcsán vetik fel: mit mond a reformátor, hogyan van jelen. Számára nem az volt a kérdés, hogyan van jelen, hanem hogy miért. A konsekráció ilyen értelemben ígérte: Krisztus jelenlétének ígérete. Mt 28. fejezetének párhuzamos helye: Íme én tivenetek vagyok minden napon a világ végezetéig. Jelen van ígérében és szentségeiben. Ezt ígérte, ezt adja, ezt használja... Ezt kell nekünk is használnunk: Krisztus jelenlétét ajándékozza az elemekben, **hogy használjuk!!!**
- Mi az egyház szerepe – a papi szolgálat és tiszttség, az egyház egészének feladata, küldetése és szolgálata:

A mise – az istentisztelet Isten egységes cselekedete gyülekezetével ígéje és a szentség által. Luther szándéka egyértelmű: misét, az istentiszteletet úgy lássuk, vegyük, használjuk, mint a kegyelmes Isten velünk való aktivitását, cselekedetét.

A mise istenképe nem a haragvó, kiengesztelendő, ítélő Úrra mutat, hanem a hozzánk hajló kegyelmes úrra.

Luther nem az istentiszteletet reformálta, hanem az egyházat magát. Az egyház alapvető életmegnyilvánulása, szíve közepe az istentisztelet. Minden megújulás érinti az istentiszteletet. Vagy kiinduló forrásként vagy nélkülözhetetlen feladatként, célként. Luther számára mindkettő fontos volt: komolyan vette az istentiszteletet, mint Isten velünk való cselekedetét, ugyanakkor tudta, hol kell „hozzányúl-ni”, amikor az emberi kéz megrontja az isteni cselekedetet. Luther merészen kézbe vette az istentiszteletet, megőrizte a kincset, megtisztogatta és az egyház számára teljes értékében visszaadta. Eljárása példa az utókor, s azon belül a ma egyháza számára.

Felhasznált irodalom:

- Bieritz, Karl-Heinrich, Liturgik, Walter de Gruyter, Berlin, 2004.
- Zahrnt, Heinz, Martin Luther, Reformátor wider Willen, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2000.
- Arnold, Jochen, Theologie des Gottesdienstes, Eine Verhältnisbestimmung von Liturgie und Dogmatik, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2004.
- Vajta Vilmos, Die Theologie des Gottesdienstes bei Luther, Svenska Kyrkans Diakonistiftelses Bokförlag, Stockholm – Lund, 1952.
- Meyer-Blanck, Michael, Liturgie und Liturgik, Der Evangelische Gottesdienst aus Quellentexten erklärt. Chr. Kaiser Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2001.
- Schmidt-Lauber, Hans-Christoph - Meyer-Blanck, Michael - Bieritz, Karl-Heinrich, Handbuch der Liturgik, Vandenhoeck Ruprecht, Göttingen, 2003³.
- Schulz, Frieder, SynAxis, Vandenhoeck Ruprecht, Göttingen, 1997.

Ittész János

Igehirdetés
a Luther-konferencia záró úrvacsorás istentiszteletén
Révfülp, 2008. február 2-án,
Az újszülött Jézus bemutatása a templomban ünnepnapján

Amikor leteltek a tisztulásnak a Mózes törvényében megszabott napjai, felvitték Jézust Jeruzsálembe, hogy bemutassák az Úrnak, amint meg van írva az Úr törvényében, hogy "minden elsőszülött fiúmagzat az Úrnak szenteltessék;" és hogy áldozatot adjanak az Úr törvényében foglalt rendelkezés szerint: "egy pár gerlicét vagy két galambfiókát." Íme, élt egy ember Jeruzsálembe, akinek Simeon volt a neve. Igaz és kegyes ember volt, várta Izráel vigasztalását, és a Szentlélek volt rajta. Azt a kijelentést kapta a Szentlélektől, hogy nem hal meg addig, amíg meg nem látja az Úr Krisztusát. A Lélek indítására elment a templomba, és amikor a gyermek Jézust bevitték szülei, hogy eleget tegyenek a törvény előírásainak, akkor karjába vette, áldotta az Istent, és ezt mondta: "Most bocsátod el, Uram, szolgádat beszéded szerint békességgel, mert meglátták szemeim üdvösségedet, amelyet elkészítettél minden nép szeme láttára, hogy megjelenjék világossággul a pogányoknak, és dicsőségül népednek, Izráelnek." Apja és anyja csodálkoztak a róla mondottakon, Simeon pedig megáldotta őket, és ezt mondta anyjának, Máriának: "Íme, ő sokak elesésére és felemelésére rendeltetett Izráelben, és jelül, amelynek ellene mondanak – a te lelkedet is éles kard járja majd át –, hogy nyilvánvalóvá legyen sok szfo gondolata."

Lk 2,22–35

Ünneplő Gyülekezet! Szeretett Testvéreim!

Két olyan üzenetet szeretnék kiemelni ebből az igéből, amelyek elsősorban nem a mai ünnepnapra, annak hagyományos, sok évszázados tartalmára vagy a hozzá tapasztott jelenségekre koncentrálnak, hanem Isten irántunk tanúsított szeretetének fő sodrába visznek bennünket.

Ezért először azt kérem, figyeljünk erre a Simeonra. Példaszerűen jelenik meg a vele kapcsolatos népszerű elképzelésekben az a jelenség, amely Bibliát olvasó, ismerő emberek között – közöttünk is – oly gyakran tetten érhető. Szívesen ki-egészítjük a Biblia információit. Bizonyos összefüggésekből, mondatokból olyan következtetéseket vonunk le, amelyek sem nem igazolhatóak, sem nem helyénvalóak – tehát veszélyesek. Más példát is említhetek. Hiszen ki az közülünk, akitől ha megkérdezik – talán gyermeke vagy unokája –, ugyan mondd már, hányan voltak a napkeleti bölcsek, ne azt mondaná, hogy hárman. De ez az evangéliumból nem bizonyítható, ott nincs szó arról, hányan voltak. Az, hogy háromféle ajándékot hányan vitték: hatan, huszonnyolcan vagy esetleg csak ketten – persze az sem kizárt, hogy valóban hárman – ez majd az üdvösségben kiderül a számunkra. Némelyek még a nevüket is tudni vélik... A Simeonról bennünk élő képpel kapcsolatban is érvényesülnek ilyen gondolati reflexek. Aki megfestette, elképzei, rendszerint öreg embert gondol el. Szakállast. Klasszikus zsidó arcot. Hiszen azt imádkozza ez a Simeon, hogy *most bocsátd el, Uram, a te szolgádat beszéded szerint békességben*. És így imádkozni – gondoljuk oly sokszor – csak az öreg emberek lehetnek képesek. Akik mint érett kalász hullanak a nagy Arató kévéjébe. De hogy ez az imádság ereje teljében lévő fiatal emberé is lehet, az oly távol áll a mi gondolkodásunktól! Hirdetem Testvéreimnek, hogy ennek a mai ünnepünknek és mostani evangéliumunknak ez az egyik fontos, életmentő üzenete. Isten óvjon bennünket attól, hogy a békés életvéget azonosítsuk a megélt évek nagy számával! A békesség titka az Úrral való találkozásban van. Akinek szívében valóság, megtartó erő az értünk meghalt és feltámadott Jézus minden ellenséget legyőző hatalma és ereje, az átéli, hogy nemcsak szakállas öregemberek, reszketeg vénasszonyok, hanem harcra kész, deli ifjak is elmondhatják: elértem az élet értelmét, hitem célját – mert ismerlek téged, aki ismeresz engem. Hogy sokan lennének, azt nem hiszem – ez nem a földön küzdő egyház reális reménysége –, de legalább többen lennének, akik nem állítják fejte-tőre Isten szeretetének életet megalapozó, életet beteljesítő, hordozó hatalmának rendjét! Ez nagy áldás lenne kis és nagy közösségnek, és áldás lenne az egész egyház számára. Bárcsak felismernénk, hogy nem mi teremtyük az értéket, nem mi hozzuk azt létre, hanem csak abból merítünk – ki-ki hite és a neki adott ajándékok mértéke szerint – ami már készen van. Ezt adta hírül az üdvösség művének célba érését utolsó szavával elimádkozó Megváltó: Elvégeztetett – készen van. S azért volt szüksége annak a Simeonnak a Szentlélek munkájára – akár deli ifjú volt, vagy mégis vénséges vén zsidó –, hogy abban, akit a kezében tart, a szűztől született, a Máriától született gyermekben elérkezett az idő teljessége. Isten tárta fel előtte a titkot, ő világosította meg szívét és értelmét.

Szeretett Testvéreim!

Amikor a reformáció üzenetéről, testvérünk és mesterünk, Luther Márton teológiai tanításáról, bizonyágtételéről gondolkodunk, rádöbbenhetünk, hogy azért született meg az egyetemes egyház történetében a lutheri reformáció, mert Lutherben – hadd használjam ezt a tipologikus képet – a *középkor végi Simeon* jelent meg. Aki felismerte, hogy Jézus Krisztusban – aki igéjében szól az ő népéhez, az oltár szentségében feláldozza és szétosztja magát az éhező és szomjazó lelkeknek – beteljesedtek az ígéretek. Az üdvösség történetében lezárult a várakozás korszaka!

De kellő alázattal és önismerettel rögtön hozzátehetjük, mi naponta járjuk ezt az utat. Bárcsak Jézus Lelke újra és újra elvezetne a naponkénti megtérés útján ugyanennek a mondatnak bátor elimádkozására: Mester, Megváltónk, Jézus Krisztus, általad és benned minden az enyém! Akár még a földi életem is véget érhet a mai napon. Nálad beteljesedett, célba ért az életem.

A másik nagyon fontos üzenet, amelyre Simeon tanúságtévő himnuszában ma figyelniünk kell, egy másik – talán a nem egészen figyelmes olvasásból fakadó – félreértéshez kapcsolódik. Amikor ugyanis Simeon azt mondja Máriának, *íme, ő sokak elesésére és felemelésére rendeltetett Izráelben, és jeliül, amelynek ellene mondanak*, itt van két gondolatjel közé vetett részmondat, ezt én most kihagyom: *amelynek ellene mondanak, – – hogy nyilvánvalóvá legyen sok szűv gondolata*. Amit kihagytam, így hangzik: *a te lelkedet is éles kard járja majd át*. Nincs semmi szükség arra, hogy harcias protestánsokként trónfosztottá tegyük Máriát. Ő ugyanis sosem ült az égi trónuson. Ő is ott térdelt az első gyülekezet hívó közösségében Megváltója, Ura, Jézus Krisztusa előtt. Még ha ő volt is az a *kegyelembé fogadott* (Lk 1,28), *akinek méhét* – az ősi Mózesi törvény szavával fogalmazva – *megnyitotta az elsőszülött fiú* (2Móz 13,2), neki is a hívők közösségében kellett megértenie, hogy aki rajta keresztül jött a világra, az nem általa jut el az emberekhez. Hanem ő is – akit a pieták megrendítő jelenetében oly gyakran ábrázoltak megtört szívű, gyászoló édesanyaként – ott van a Krisztusban hívők közösségében.

Igen, ellene mondanak. Simeon pontosan tudta és értette, hogy ha beteljesedtek az ígéretek, és úgy teljesedtek be, ahogy a Lélek nyomában szívében megszületett a bizonyosság, akkor ezt az örök ember nem tudja könnyen megemészteni. Akkor, ha így teljesedtek be a próféciák; ha így jött a Király, ahogy eljött, és töviskoronát viselt; ha így jött a Főpap, ahogy eljött, és önmagát áldozta fel; ha így jött el a Próféta, ahogy eljött, hogy nem vállon veregeti korának hatalmasait, hanem meghirdeti a megtérésre hívó szót, mert eljött az Isten országa – akkor szükségszerű, hogy ellene mondjanak. Mert ahol az evangélium hamisítatlanul szól, és Krisztus Urunkban Istennek bűnösöket mentő szeretete eléri a szívet, az óhatatlanul kiváltja az ellentmondást. Kétszeresen is. Aki nem részesülhet belőle, mert nem érti, az zúgolódik azon, hogy azt a másikat miért. Aki megérti, az pedig azon döbben meg, hogy engem miért.

Ez az újra felfedezett ünnepünk – amelynek a neve: *Az újszülött Jézus bemutatása a templomban* – arra az egyszerű eseményre emlékeztet bennünket, amikor Simeon látott, hitt és profétált. De mégis minden igazi ünneplésben, másként, mint akkor, újra és újra megtörténik. Nem emberek mutatják be Jézust, hanem az Atya mutatja be nekünk Fiát. Talán egy-egy Lélek-munkálta világos pillanatunkban mi is felismerjük, itt van közöttünk szent igéjében, az oltár szentségében, a bűnbocsánatot nyert bűnösök közösségében – valóságosan! És felfakadhat szívünkéből a hálás imádság: Istenem, célba ért az életem, mert szereteteddel elértél engem.

Így adjon nekünk igazi ünnepet ma és életünk minden napján az a Jézus Krisztus, akiben maga a szent Isten mutatta be az áldozatot, hogy bűnös szívünket haza-édesgesse, nyomorúságunkat, szégyenünket feltárja, de irgalma palástjával be is takarjon, mert ő nem gyönyörködik az ember szégyenében.

KÖSZÖNTÉS

Szeretett Testvéreim! Vendégei vagyunk annak a Jézusnak, aki most nem hamuban sült pogácsát, hanem igazi kenyeret ad nekünk, hogy ki ne dőljünk az úton. A ma hazafelé vezető úton, de azon az úton se, aminek a végén majd valóban *haza*érünk. És ahol a kapuban ő maga arra vár, hogy mikor érkeznek már haza testvérei. Ámen.

Dr. Herényi István 90 éves

Az Ordass Lajos Baráti Kör és a Keresztyén Igazság Szerkesztőbizottsága nevében szeretettel köszöntjük 90. születésnapján Herényi Istvánt.

Köszöntjük őt, mint az Ordass Lajos Baráti Kör alapításának egyik mozgatóját és alapító tagját, 1998-2007-ig, tíz éven át elnökét.

Köszöntjük őt, a múltban meghurcolt egyházi emberek lelkes védőjét, jogtiprások leleplezőjét, reformtörekvések támogatóját.

Köszöntjük őt, ám életét és munkásságát megköszönjük Urunknak is, hiszen éppen erre szólít fel minket a zsoltáros szavával:

*„Áldjátok népek, a mi Istenünket, hangosan hirdessétek dicséretét!
Ő tartott életben bennünket és nem engedte, hogy lábunk inogjon.
Mert megpróbáltál bennünket Istenünk, megtisztítottál, mint az ezüstöt!
(Zsolt 66,8-10).*

Tudjuk, hogy Herényi István testvérünket maga Isten formálta Igéjével és próbáival évtizedeken át. Ezért mondhatta önmagáról:

„Egész életemet a jogász és a keresztyén ember, az igazság és a szeretet kettőssége határozta meg. Vallom, hogy a kettő nem kibékíthetetlen, nem ellentmondásos, nem független, hanem egyenesen eltéphetetlen egymástól.

Naponta imádkozzuk: '...tied az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké!' Az Úristen kétezer éven át gondot viselt az egyházra. Ő mentette meg, és nem a mi magatartásunk. Bízunk benne!"

Isten éltesen, Pista Bátyánk, Szeretteid és mindnyájunk örömére!

Uram!

Tépelődő tanácstalanságom idején sohase hagyj magamra.
Segítőmnek add Szentlelkedet. Az igazság Lelkét.
Igazságának hatalmas erejével Ő győzzön meg.
Láttassa meg velem Benned azt a Megváltómat,
akinek szerelmétől ezen a földön békességem,
az örökkévalóságban pedig az üdvösségem függ.

(Ordass Lajos)

Böröcz Emikő:

Ordass-kutatás Chicagóban, Genfben és Berlinben

II. Genf

2004. augusztusában két hetet töltöttem Genfben részben a Lutheránus Világszövetség, [LVSZ], részben az Egyházak Világtanácsa [EVT] levéltárában végezve a kutatásokat. Az LVSZ nagyvonalú ún. rövid ösztöndíjjal segítette a munkámat. A kutatási idő tartama alatt az LVSZ egyik legrégebben ott dolgozó munkatársa, Friedli Shelagh állt mellettem. Hatalmas mennyiségű másolatot készített a számomra. A kutatás teljes szabadságát élveztem. Minden általam kért anyagot kézhez kaptam.

Az Ordassra vonatkozó legfőbb anyag a WS III 2. a jelzetet viselte. Ennek a jelentései a következők: „WS” = World Service; „III” = Minority Churches; 2 = Eastern Europe és az „a” = area: Hungary. A dobozokon dátum, illetve Ordass neve szerepelt, és a confidential – bizalmas – felirat. A kutatott anyagból itt is – az amerikai kutatáshoz hasonlóan – két dokumentumsorozatot mutatok be.

1. Kísérlet az Ordass család külföldre juttatására 1948 –1949-ben

1945 után hosszabb ideig Magyarországon dolgozott a svájci Vöröskereszt egy alkalmazottja, bizonyos Eva von Arburg kisasszony. Ittléte alatt szem- és fültanúja volt annak, hogy Magyarországon hogyan romlik a helyzet. Elsősorban a szó politikai értelmében, a kommunista párt totalitárius hatalomra törése következményeként. Mindez természetesen hatással volt a kommunista párttól független személyek és közösségek, benne az egyházak helyzetére is. Az újságok demokráciáról harsogtak, a gyakorlatban azonban a kommunista diktatúra már nem is leplezett terror-uralma érvényesült.

Magyarországról visszatérve Eva von Arburg felvette a kapcsolatot Sylvester C. Michelfelderrel, az LVSZ amerikai elnökével. Első levelét 1948. november 11-én - Márton napon - írta. A levélben világosan kimondta, hogy a helyzet olyan mértékben romlott Magyarországon, hogy „sok ember számára elhordozhatatlanná vált.”¹ A tájékoztató levél az Ordass család külföldre juttatása dolgában született. Mivel Ordass Lajos ekkor már börtönben ült, a levél feleségére és gyermekeire vonatkozott. Az első menetben meghívólevél küldését javasolták Ordassnénak és gyermekeknek.

Michelfelder 1948. november 24-én válaszolt a megkeresésre. Leírta, hogy elmentek a meghívólevelek az összes családtagnak, és most várják, hogy mi fog történni. Arra is utalt, hogy amennyiben sikerül kihozatni a családot, akkor a továbbiakban minden könnyebb lesz. Hozzátette, hogy szeretne személyesen beszélni Eva von Arburggal.² 1948. december 30-án született Arburg újabb levele Michelfeldernek.

¹ Centralarchives of the Lutheran World Federation [CAoLFW] WS III 2 a 1946-1956. Eva von Arburg kisasszony levele Michelfelder LVSZ-elnöknek. 1948. november 11. Genf.

² CAoLFW WS III 2 a 1946-1956. Sylvester Michelfelder levele E. von Arburgnak. 1948. november 24. Genf.

Ebben elmondta, hogy a svájci Vöröskereszt most már hivatalosan is tud arról, hogy az Ordass családot ki kellene hozatni.

A FÉBÉ vezetőnöje, dr. Farkas Mária kapcsolatban volt a svájci Vöröskereszt egyik alkalmazottjával, Aeschmann kisasszonnyal. Michelfelder a saját irodájában találkozott ez utóbbi hölgygel. Első kézből számolt be az Ordass család helyzetéről. Elmondta, hogy mind Ordass Lajos, mind a felesége depressziósak, a gyerekeket egy diakonissza nővér gondozza. Aeschmann arról is beszámolt, hogy még Svájcban sem akar telefonon beszélni, mert ott is akadnak emberek, akik követik őket, és az is megtörténhet, hogy belehallgathatnak a beszélgetésbe.³

1949. januárjában folytatódott a levelezés, Göte Hedenquist nevű skandináv személy révén. Ő levelet írt Pap László református teológiai tanárnak, az ökumenikus ügyek vezető személyiségének Budapestre. Ezen a ponton az EVT is bekapcsolódott a szervezésbe. Hathetes tartózkodásra Locarnóba hívták Ordassné és a gyermekeket. Arra kérték Pap Lászlót, hogy segítse Ordass Lajos feleségét az útlevel megszerzésében.⁴

1949. január végén Eirling Eidem uppsalai érsek is segítőleg próbált fellépni. Ő arról számolt be, hogy híreket kaptak arról, hogy a magyar kormány nem engedi ki az Ordass családot. Eidem azt javasolta, hogy egy későbbi időpontban Ordass Barnabást kellene meghívni. A svéd evangélikus egyház kifejezte a szándékát, hogy végleges módon befogadnák az egész családot. Eidem szerint Ordass egyik barátja ügyetlenkedte el a dolgot. Azt is leírta, hogy egy svéd aszszony is járt Budapesten, és ő mondta, hogy pillanatnyilag nem akarják elhagyni az országot, esetleg Barnabást kellene kisegíteni. Ordass Barnabás neve azért is merült fel többször, mert a családtagok közül az ő jövője látszott a leginkább veszélyeztetettnek. Amint a család története mutatta, ez a vélemény nem is volt megalapozatlan. Az Evangélikus Teológiai Akadémia egyik akkori professzora szégyenteljes módon árulta el a szigorlat előtt álló fiút, akit rövid úton kitétek a teológiáról.

1949. február elején világossá vált, hogy Ordassné és a gyerekek a hivatalos meghívás ellenére sem kapnak kiutazási engedélyt. A politikai helyzet tovább romlott. Így esély sem nyílt arra, hogy a közeli jövőben változások történjenek. A téma ezzel egy időre eltűnt az LVSZ levéltárából.

2. Eivind Berggrav norvég érsek levele a Magyarországi Evangélikus Egyház akkori vezetőinek Ordass eltávolítását követően 1950. április 18-án

Ezt a levelet két okból választottam ki az ismertetésre kerülő anyagba. Az egyik ok az, hogy Magyarországon nyilvános publikációban még senki nem foglalkozott a tartalmával. A másik az, hogy ez a levél akkoriban nyugaton nagy médianyilvánosságot kapott. Az LVSZ News Bulletin című újságjának egy különkiadásában

³ CAoLFW WS III 2 a 1946-1956. Eva von Arburg levele Sylvester Michelfeldernek. 1948. november 24. Genf.

⁴ CAoLFW WS III 2 a 1946-1956. Michelfelder levele Pap Lászlónak. 1949. január 20. Genf. Az EVT Helyreállítási Osztálya Egészségügyi Bizottsága vállalta magára a meghívást. [Health-Committee of the Department of Reconstruction of the World Council of Churches]

jelent meg egy Magyarországról érkezett magyarázkodó levéllel együtt. Több alkalommal is történt hasonló, magyarországi egyházi ügyek esetében is.⁵

Eivind Berggrav norvég érsek neve jól csengett az 1945 utáni Magyarországon. Nemcsak evangélikus körökben, hanem egyházpolitikával foglalkozó kommunisták között is. A jobboldali diktatúrával szembeszálló norvég evangélikus egyház evangélikus teológiai megalapozottságú átgondolása és ennek nyomán elindított harca kapcsolódott a nevéhez.⁶

Ha valakinek, akkor neki nagyon könnyű dolga lett volna, ha „csak” szimpatizánsokat akart volna keresni magának Magyarországon. Ha hajlandó lett volna kritika nélkül elfogadni a kommunisták által vezetett ország „csodálatos fejlődéséről” és az egyház „hatalmas lehetőségeiről” szóló nyilatkozatokat, és ha hajlandó lett volna elhatárolódni Ordass személyétől és harcától, akkor nyert ügye lett volna. Ő lehetett volna az az evangélikus személy, akire a magyar evangélikus egyház akkori vezetői hivatkozhattak volna. Ugyanúgy, ahogyan Karl Barth nevére -1951-ig bezárólag - a református egyházban Bereczky Albert és társai, az evangélikus egyházban pedig Groó Gyula, Benczúr László, Veöreös Imre és mások.

Berggrav levelét két, Magyarországról érkezett levél előzte meg. Az egyik az akkori magyar evangélikus egyházi vezetők ún. „magyarázkodó” levele. Ebben a saját útjuk igazolása és az Ordass-ügy általuk történő interpretációja egyszerre kerültek elő.⁷ A másik levél Ordass eltávolítását követően született. Ez a levél viszont a Berggrav-féle válaszlevéllel együtt a News Bulletin különszámában jelent meg.

A Berggrav-féle levél mind a két magyarországi levélre reagál. Ezért utalnunk kell a két levél tartalmára is. Az első levél négy dolgot tisztázott. Az egyik az, hogy az egyház akkori vezetői kijelentették, hogy ők „az egyházi élet bizonyos oldalainak korlátozása miatt”, „nem az egyházi ellenállás útját” választották.⁸ A másik kijelentés az, hogy az előző időszakra – tehát a Horthy-korszakra – gondolva, ők mindnyájan az egyház „kollektív bűnösségét” vallják. A harmadik kijelentés az, hogy ők is harcban állnak, de „nem fejedelemségekkel és hatalmasságokkal szemben”, hanem a tagok között kísértésként felbukkanó gonoszszággal szemben. A negyedik kijelentés az volt, hogy továbbra is igénylik az anyagi segítséget, de ez csak „a keresztyén jótékonykodás és ökumenikus eszme kinyilvánítása” lehet.⁹ A második levél Reök Iván aláírásával született, és benne az Ordass eltávolítását követő

⁵ LVSZ News Bulletin különszáma 1950. május. 7. Berggrav levele és Reök Iván egyetemes felügyelő 1950. április 25-én kelt Ordass egyházi bírósági ügyét tartalmazó levele egymás mellett található. Ugyanebben a számban van egy időrendi tábla is, amely a MEE-ban 1948. áprilisától - 1950. április 25-ig történt eseményeket tartalmazza. Végül különböző magyar és külföldi egyházi lapokból származó kijelentések is megjelennek a különszámban.

⁶ Berggrav személyéről és a norvég egyházharcról I. A norvég egyházi harc. Küzdelem az ideológiával 1940 - 1945. Eszme 3. Szerkesztők: Korányi András, Orosz Gábor Viktor, Reuss András. Luther Kiadó, Budapest, 2007.

⁷ A magyar egyházi vezetők levele az LVSZ vezetőinek 1950. febr.18. 1. o. A levél megtalálható a Lutheránus Világszövetség News Bulletin című lapjában. V. kötet 4. sz. A levél 1950.április 1-jén jelent meg, tehát Ordass elítélésének a napján.

⁸ A magyar egyházi vezetők levele az LVSZ vezetőinek 1950. febr.18. News Bulletin.V. kötet 4. sz. 2. o.

⁹ Uo.

kapcsolatok tartalmi lehetőségeit tárgyalta.¹⁰ A lényeg az volt, hogy az LVSZ vegye tudomásul az eltávolítást és azt, hogy a jövőben velük kell partnerként számolniuk, mint a MEE-at képviselő személyekkel.

Berggrav levelének első mondanivalója az volt, hogy „tisztességtelen eljárásnak” nevezte az akkori magyar evangélikus egyházi vezetők – Reök Iván, Túróczy Zoltán, Vető Lajos, Szabó József – megnyilatkozását, amely az első levélből vált világossá a számára. A norvég érsek-püspök fájlalta, hogy nem írtak levelet arról, hogy egyházi eljárást indítanak Ordass püspök ellen. A tájékoztatás hiányát ő a maga részéről azzal magyarázta, hogy szerinte a magyar evangélikus vezetők azért nem jelentkeztek, „mert mindnyájan el voltak foglalva Ordass püspök új, ezúttal » egyházi perének « előkészítésével”.¹¹ Miközben a „legmelegebb testvéri üdvözlöket” küldték, azt kérték Berggravéktól, hogy ők „tisztességesen viselkedjenek” velük szemben. Ezzel tulajdonképpen „önmagukat vádolták be.” A MEE „kollektív bűnösségéről” szóló kijelentésre és a jelenben lévő „nagy szabadságra” és „nagy egyházi lehetőségekre” vonatkozóan Berggrav azt mondta, hogy ő ezt az eszmefuttatást nem érti. Mert szerinte ők Norvégiában azt tapasztalták, hogy ha az egyház úgy fonódik össze bizonyos társadalmi és gazdasági [és politikai –tette hozzá] rendszerekkel, hogy az eredmény az, hogy az egyház arra kényszerül, hogy „hallgasson az Isten által adott igazság törvényéről, akkor annak az egyháznak éppen abban az álláspontjában valami nem igaz.”¹²

Levele végén a norvég püspök arra kérte az egyházi vezetőket, hogy legyenek végre őszinték, adjanak számot „a saját útjukról”. Egy kérdéssel búcsúzott tőlük: „hogyan tarthatnánk össze, ha nem vagytok őszinték velünk az Isten akaratának való engedelmességünk nagy aggodalmat kiváltó dolgaiban?”¹³

Ennek a különszámnak az összefoglaló jellegű alaphangját a 3. oldalon található nyilatkozat adta meg. Ebben az LVSZ vezetői, az LVSZ Végrehajtó Bizottsága, továbbá más vallásos testületek, mint személyek és mint közösségek kifejezték azt a meggyőződésüket, hogy Ordass Lajos „becsületes és ártatlan”, továbbá „Ordass Lajos még az LVSZ elnök-helyettese, ... és az is marad.”¹⁴

¹⁰ LVSZ News Bulletine különszáma 1950. május. 7. Reök Iván levele az LVSZ vezetőinek Anders Nygren elnöknek és S. C. Michelfelder főtítkárnak.

¹¹ LVSZ News Bulletine különszáma 1950. május. 7. Berggrav levele a magyar egyházi vezetőknek 1950. ápr. 18. Oslo. 3. o.

¹² LVSZ News Bulletine különszáma 1950. május. 7. Berggrav levele a magyar egyházi vezetőknek 1950. ápr. 18. Oslo. 3-4. o.

¹³ LVSZ News Bulletine különszáma 1950. május. 7., 4. o. Berggrav levele a magyar egyházi vezetőknek 1950. ápr. 18. Oslo. 4. o.

¹⁴ LVSZ News Bulletine különszáma 1950. május. 7., 4. o. Berggrav levele a magyar egyházi vezetőknek 1950. ápr. 18. Oslo.

id. Zászkaliczky Pál

Pünkösöd - a mostoha ünnep¹

A pünkösöd szó görög eredetű, jelentése ötven. Pünkösöd ünnepe ötven nappal követi húsvét ünnepét. Az Ószövetség népe ezen a napon aratási hálaadó ünnepet ült, később a Sinai-hegyi szövetség ünnepét tartotta. A keresztyén ünnep azért „épült rá”, esik egybe a zsidó ünneppel, mert Isten Lelkét azon a napon „töltötte ki”, amikor Jeruzsálem tele volt zarándokokkal.

1. Miért mostoha pünkösöd ünnepe?

Csak néhány válasz a lehetségesekből. Pünkösödhöz nem kapcsolódik Jézus-esemény, mint karácsonyhoz, január elsejéhez, a böjti időszakhoz, a nagyhét egyes napjaihoz és természetesen húsvéthoz.

A pünkösdi történet kissé idegen, nehezen értelmezhető. A Szentlélek személyét sok – főleg névleges – keresztyén kritikusan nézi.

A csillagászati esztendőben fix helye van karácsonynak, (a téli napforduló után), húsvétnek (az első tavaszi holdtölte utáni vasárnap), pünkösöd mintegy „alárendeltként” húsvét-függő, nem önálló.

A szocialista időszakban pünkösödhétfő évtizedeken keresztül nem volt munkaszüneti nap, elveszítette „sátoros-ünnep” jellegét, így maga pünkösöd is „belesimult” az egyszerű vasárnapok sorába, elszürkült.

Nem nyugodhatunk bele a mostohasorsba, pünkösöd elszürkülésébe!

2. Kicsoda a Szentlélek?

Hans Küng, a tübingeni egyetem ökumenikus teológiai tanszékének római katolikus professzora a következőket írja Róla: „Kézzel fogható, mégsem megfogható, láthatatlan és mégis hatalmas, életfontosságú mint a levegő, amelyet belélegzünk, energiával telített mint a szél, a vihar, ez a Szentlélek... Az Istenből kiáradó eleven erő és hatalom... A Szentlélek Isten Lelke, de nem szellemi 'valami' vagy kísértet... A Szentlélek maga az Isten. Minket megragadó, de általunk nem megragadható hatalom, életet teremt s ítélő erő, ajándékozó kegyelem... Nem közvetítő lény, egy harmadik az Isten és az ember között: a Lélekkel az Istennek az emberhez való személyes közelségét fejezzük ki, amely ugyanúgy elválaszthatatlan Istentől mint napsugár a Naptól... Isten Szentlelke által jön közel a hívő emberhez... S ha Jézus Krisztusra kérdezzük: Isten Lelke az Istenhez felemelt Krisztus Lelke is.”²

A konstantinápolyi egyetemes zsinaton (381) jóváhagyott *niceai hitvallás* szerint valljuk: „Hiszek... a Szentlélekben, aki Úr és megelevenít, aki az Atyától és a Fiútól jön, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk, aki a próféták által szólt”. (A „jön” értelme az, hogy a Szentlelket az Atya és a Fiú küldi, tehát nem jelent eredetet vagy származást!) *Athanazius hitvallása* szerint: „Ebben a hármas-

¹ Elhangzott a Pozsonyi Casinóban 2007. május 29-én

² Hans Küng: Credo, Az apostoli hitvallás magyarázata kortársaknak, fordította Tekus Ottó, Győr, 1997. 169. kk.

ságban pedig nincs előbbi és későbbi, nincs nagyobb és kisebb, hanem mind a három személy egyformán örökkévaló és egymással egyenlő, s ezért ... a háromságot minden esetben az egységben, az egységet pedig a háromságban kell tisztelnünk. Aki tehát üdvözülni akar, az így vélekedjék a Szentháromságról”.

3. Az Ószövetség bizonyágtétele a Szentlélekről

Csak néhány példát sorolok fel. A Szentlélek már ott volt a teremtésben: „Kezdetben... Isten Lelke lebegett (az eredeti szó egyik fordítása: „kotlott”) a vizek felett” (1 Móz 1,2).

Jób így vallja meg hitét barátai előtt: „Engem Isten Lelke alkotott, a Mindenható lehelete éltet...” (Jób 33,4). Józsefről a fáraó állapítja meg: „Találhatunk-e ehhez hasonló embert, akiben isteni lélek van?!” (1 Móz 41,38).

A prófétákban rendszerint a Lélek munkálkodik, ám feladatuk semmiképpen nem a pusztá jövendőmondás volt, sokkal inkább az Isten akarata szerinti helyes döntés kijelölése és annak elősegítése. Szerepüket Péter apostol szavával foglaljuk össze: „sohasem ember akaratából származott a prófécia, hanem a Szentlélektől indítatva szólaltak meg az Istentől küldött emberek” (2 Pt 1,21).

4. Néhány újszövetségi példa

Zakariás pap „megtelt Szentlélekkel”, amikor újszülött fiáról, a későbbi Keresztelő Jánosról prófétált: „Te pedig kisgyermek... az Úr előtt jársz...” (Lk 1,67. 76).

Erzsébetnek nem kellett elmondani, kit hord rokona, Mária a szíve alatt. „Megtelt ... Szentlélekkel, és hangos szóval kiáltotta: „Áldott vagy te az asszonyok között, és áldott a te méhednek gyümölcse! Hogyan is lehetséges az, hogy az én Uram anyja jön énhozzám?” (Lk 1,41-43). *Simeonról* pedig azt olvassuk, hogy „várta Izrael vigasztalását és a Szentlélek volt rajta”, s amikor József és Mária éppen a templomban voltak a kis Jézussal, Simeon „a Lélek indítására elment a templomba” (Lk 2,25-27). Így nyitja meg Isten Lelke az ember szemét látásra, száját bizonyágtételre, s indítja lábát a Jézussal való találkozásra.

5. A Szentlélek jelenléte Jézus történetében

Máriának ezt mondja az angyal: „a Szentlélek száll reád, s a Magasságos ereje árnnyékoz be téged” (Lk 1,35). Ez a fogantatás titka, erotikamentes ünnepélyes fogalmazásban. Az Istentől származó második kezdet. Ádámot szavával teremtette az Úr, Jézus pedig nemcsak „Isten egyszülött Fia” (2. hitágazat), de a második Ádám is. „A Szentlélek ... nem nemzótárs vagy apa, hanem Jézus fogantatásának hatóereje”³

A Szentlélek jelen van *Jézus megkeresztelkedésénél*: „Isten Lelke galamb formájában öreá száll. És hang hallatszott a mennyből: 'Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm'” (Mt 3,16-17). Számos történetben olvassuk: „Jézus Szentlélekkel telve...” Jézus „a Lélek indítására”. Olykor, mint például a názareti zsinagógában, maga is elmondja: „Az Úrnak Lelke van rajtam, - s ezért - ma teljesedett be ez az írás fületek hallatára” (Lk 5,16kk).

S a Lelket mint ajándékát ígéri tanítványainak is: „az Atyához megyek,... és kérni fogom az Atyát, és másik Pártfogót ad nektek, hogy veletek legyen mind-

³ Hans Küng: i.m. 63.

örökké, az igazság Lelkét, akit a világ nem kaphat meg, mert nem látja őt, nem is ismeri; ti azonban ismeritek őt, mert nálatok lakik, sőt bennetek lesz" (Jn 14,12. 16-17). Feltámadása után pedig „rájuk lehelt és így folytatta: Vegyetek Szentlelket! Akiknek megbocsátjátok a bűneit, azok bocsánatot nyernek, akikéit pedig megtartjátok, azoknak a bűneik megmaradnak!" (Jn 20,22-23) Ime, a Szentlélek teszi Jézus tanúivá, a kulcsok hatalma letéteményeseivé a tanítványokat. (Lásd még Csel 1,8).

*Püünkösöd után
(Túrmezei Erzsébet)*

*Püünkösödig hallgattak. Vártak. Hallgattak.
Szfivükben szunnyadt a luúsvéti hír.
Nem mentek vele. Egyhelyben maradtak.
Aztán püünkösöd lett, és ütött az óra.
Zendiült a szó: Lélek volt és erő.
És háromezren állottak elő
egyetlen prédikációra.
És egyház született.
Ma is megmozdul ezer és ezer szfo,
hogylia a szó Lélektől ihletett.*

*Lélektelenül mennyit beszélünk már mi.
Tanuljunk csendben a Lélekre várni!*

6. Püünkösöd a Lélek kitöltésének ünnepe

Hömpölygő ünnepi tömeg Jeruzsálem utcáin, egyre erőteljesebb a szél zúgása, egyre többen látják a „kettős tüzes nyelveket”. Péter, s a többi tanítvány együtt kiáll s prédikál. Luther ezt kinyilatkoztatásnak nevezi: „s e kinyilatkoztatást nagy bátorsággal, szent daccal és örömmel szegény halászok végezték. Ugyanazok az apostolok, akik előbb félelemből megtagadták, elhagyták Krisztust, mert tele voltak bátortalan, rémült csüggedéssel... Honnét volt ekkora erejük? Az ígéből és a Szentlélektől. Nézd, minő ereje van Péternek, meg a többieknek is. Mily biztosak a dolgukban! Mily erőteljesen markolnak bele a Szentírásba! Mintha százezer évig azt tanulták s egészen kitanulták volna. Én nem tudnék olyan biztosan belemarkolni az ígébe, pedig a Szentírás doktora vagyok. Ezek pedig halászok...”⁴

A Lélek kitöltése jelentős ellenképe a *bábeli torony építkezésénél* bekövetkezett ítéletszerű nyelvzavarnak. Ott Isten megakadályozta a gonosz szándékot, itt a teremtő és újjáteremtő Szentlélek egybegyűjtötte, egyházzá formálta a szétszórt népet. Ez az első püünkösöd történelmi, üdvtörténelmi jelentősége. Döntő mondanivalója pedig Jézusról szól, s azt Péter fogalmazza meg: „Tudja meg tehát Izrael egész háza teljes feszítettséggel, hogy Úrrá és Krisztussá tette őt az Isten, azt a Jézust, aki keresztre feszítettetek...” (Csel 2,36). Úr és Krisztus, ez a két név szerepel az első két igen rövid keresztyén hitvallásban. „Jézus - a Krisztus!” - így szól a zsidókból lett keresztyének hitvallása, Jézus - a Krisztus, a Krisztos, tehát a „Felkent”, a Messiás, akit Isten oly

⁴ D. Carl Witte: Jer örvendjük keresztyének! Luther írásaiból mindennapi áhítatra. Fordította Szabó József, Bp. 1990. 228-229.

régen és sokszor megígért népének. A Krisztus szó első jelentése szerint tehát Jézus küldetését, azonosítását jelenti, s csak később lett személynévvé. A pogányokból lett keresztények hitvallása pedig: „Jézus - az Úr”, görög szóval a kúriosz. Ő az Úr tehát, s nem a pogány istenek, Zeusz vagy Jupiter, nem is a császárok, akik előtt hódolnak, szobraik előtt pedig kénytelenek voltak áldozatot bemutatni a római birodalom polgárai. Két hitvallás formálódott a püünkösdi igehirdetésből, s egyik megvallása sem volt veszélytelen, gondoljunk a nagyon korán megindult üldözésekre.

Az igehirdetés után bűneiket megvallva keresztelkedik meg háromezer ember, s így született meg az egyház. Nincs alapító okirat, nem kértek helytartói császári engedélyt, nem szedtek tagdíjat, nem állítottak össze névsort, nem írtak alá kötelezvényt... „Mindössze” bűnvallást tettek, „hittek (Péter) beszédének és megkeresztelkedtek” (Csel 2,41).

7. Az egyházzól szóló tanítás

Az egyház a Szentlélek műve. Luther Kis Kátéja szerint „saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem Őhöz eljutni, hanem a Szentlélek hívott el az evangélium által,... ahogyan a földön élő egész egyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja és megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben...” Egyszerre fordul a tehát az Isten Lelke az egyes hívőhöz, az egyház tagjaihoz, s az egész egyházhoz, mint a Jézus Krisztusban hívők közösségéhez.

Az Újszövetség számos szép hasonlatot használ az egyház létének meghatározására. Jézus magáról mondta azt, hogy ő a pásztor, a jó pásztor, a jó pásztor, mi pedig nyája, nyájának juhjai (Jn 10). Pál apostol fogalmazása szerint Jézus a fej, mi pedig testének tagjai vagyunk (1 Kor 12). Ugyancsak Pál nevezi az egyházat épületnek, Krisztus Jézus pedig annak alapja, fundámentuma, „akiben ti is együtt épültök az Isten hajlékává a Lélek által” (Ef 2,22).

Ugyanakkor *az egyház a Szentlélek műhelye* is, ahol „a Szentlélek először is (Krisztus) szent gyülekezetébe visz, s az egyház ölébe tesz minket,... prédikál nekünk s elvezet Krisztushoz” – írja Luther a Nagy Kátében. Az Ágostai Hitvallás sokat idézett 7. cikke szerint „az egyház a szentek gyülekezete, ahol az evangéliumot tisztán tanítják s a szentségeket Krisztus rendelése szerint szolgáltatják ki”. Az evangélium hirdetése és a szentségek tehát a Szentlélek eszközei, az ú.n. kegyelmi eszközök. Ám a Lélek az Isten ígéje, a Szentírás olvasása révén is munkálkodik, megszólíthat, akár sorban olvassuk az Igét, akár a Losung, a bibliaolvasó kalauz segítségével. Sőt a testvéri beszélgetés is lehet a Lélek eszköze, amikor a hitben erősebb kalauzolja, támogatja a gyengébbet, s közben „a Szentlélek eszettekbe juttatja azt, mit kell mondanotok” (Lk 12,12).

Mindenképpen elsőbbsége van azonban a *hirdetett igének*, a „viva vox evangelii”-nek. Időrendben is a hirdetett ige volt az első, a próféták, az apostolok, maga Jézus is elsősorban beszéltek, prédikáltak. A szent írók később írták le a hirdetett igét, a szövegek ezért magukon viselik nemcsak az isteni eredetet, a Lélektől való ihletettséget, de az írók műveltségbeli, nyelvi, társadalmi különbözőségeit is. Az írott igéből, a Szentírásból az igehirdetés során ismét hirdetett ige lesz, s így számtalanszor ismétlődik a csoda: benne a Szentlélek munkálkodik. Luther szerint az ige hirdetésekor a Szentlélek mindig „kimegy”, azaz jelen van, de hitet csak ott és akkor teremt, – „ubi et quando visum est Deo” – ahol és amikor az Isten akarja.

A Szentlélek eszköze a *kereszttség* is. A Jézus és az apostolok által is megkövetelt megtérés éppen azt jelenti, hogy egyszer, az eseményhez képest talán sokkal később megvilágosodik bennem, mit nyertem ebben a szentségben. Nem kevesebbet, mint azt, hogy ott és akkor, amikor megkereszteltek, Isten engem Jézus Krisztusért gyermekévé fogadott. Enyém a kereszttség minden ajándéka, Jézus nyájához tartozom, Jézus testének tagja vagyok, beépített engem a Lélek az egyház épületébe.

A másik kegyelmi eszköz az *úrvacsora*, Jézus szerezte, s aki hittel veszi magához az Úr testét és véré, elnyeri bűnei bocsánatát s az örökéletet. Az Úr így alkalmazkodik emberi befogadó képességünk korlátaihoz amikor azt mondja: „Vegyétek, egyétek...!” Én pedig – miközben fülemmel is hallom a szerzési ígéket – ízlelem, megrágom, lenyelem a szent jegyeket. Tudom, hogy mindez nekem szól, itt rólam van szó, s most az Úr maga táplált engem, hogy azután mint Illés próféta, mehetek tovább életem útján „az étel -- a bűnbocsánat hite és az örökélet reménysége -- erejével...”

Szent egyidejűségnek szoktam nevezni a Lélek jelenlétének, hatásának eredményét. Hangzik az ígéhirdetés például a tékozló fiúról szóló példázat alapján. „Ott a messze földön” elrontott életén kesereg a fiú, felelevenedik a cserbenhagyott atyai ház emléke, értéke, s fájni kezd a hiánya. S amikor ezt hallom, rájövök arra, hogy mindez tulajdonképpen rólam szól. Én vagyok az, aki kiköveteltem s elfogadtam az Isten minden ajándékát, azután félretoltam ajándékozó kezét... Berendeztem életemet nélküle! Amikor pedig minderre rájövök, mintha egyedül lennék a templomban, már nem a lelkész beszél a szószéken, maga az Isten szól, sőt kifejezetten szólít, hitre hív, hazatérésre mozdít. S már tudom, hogy bár sokat vétkeztem és mulasztottam, az atyai ház nyitott ajtajában ott áll az Atya, s csak engem vár! Ezt munkálni bennem senki más, egyedül csak a Szentlélek tudja!

Én voltam
(V. Berecz Irén)

*Én voltam Júdás, ki Jézust eladtam,
És én Péter voltam, aki megtagadtam.
Az emlékezés félénk és homályos: -
Voltam kézmosó, gyáva gaz Pilátus.
S aki ordít az „Ecce Homo”-képen
Én voltam az a csúf, üvöltő némbor,
Én kiáltottam, hogy feszítse meg,
S felbömbölt rá a megvadult tömeg.*

*S ami megront bennem kacagást és álmod,
Én mondtam ki a legborzasztóbb átkot,
Hogy az ő vére fiaimon s rajtam!
(Ó, be jó most, hogy fiútlan maradtam!
Így csak engem ér az a szörnyű átok,
Meg azt, akivel egy életúton járok!)*

*És cédrus voltam büszke Libanonban,
Aranyos hajón hozták törzsem onnan,
És álmodtam, hogy Isten templomába
Belőlem lesz a szent, az új frigyláda.
És jaj... szívemen kín emléke reszket:
Belőlem ácsolták a keresztet...*

*A szög voltam, mely szent kezét átverte,
A vas voltam, mely dárdává meredve
Átsuhant fájó, meggyötört szívén.
(Ó, szörnyű álom, hogy mi voltam én!)*

*És én voltam ott, feszítve a fán,
Bűnös lator, de Jézus oldalán.
Csúfolt bolond..., de mégis jobbjá mellett!
Ó, most is hordja vállam a keresztet,
Szíjostor sújtja hátam és a keblem,
Csócselék günyja hahotáz felettem,
De kacaghatnak rajtam a bolondok,
Meggyötört szívem csendes, néma, boldog...*

*Mert akkoron, a Golgota-hegyén,
Jézus szelíden áthajolt felém
És nekem súgta mosolyogva, halkán:
„Bizony mondom neked,
Velem leszel a paradicsomban!”*

8. *A Szentlélek munkája nyomán ezért az egyházban állandó pünkösöd, örök pünkösöd, minden nap pünkösöd van!*

A Szentlélek szüntelenül munkálkodik - valljuk és tanítjuk. Senkit sem kényszerít, lépésről-lépésre, nemzedékről nemzedékre győzi meg az embereket. Hitet ébreszt tehát, s így

Ó a fiúság Lelke.

Előfordul, hogy esti csendességben vagy szószerk alatt igét hallgatva szembe-sít önmagammal, rábír eddig helyesnek tartott álláspontom megváltoztatására. Elmélyíti önismeretemet, eljuttat helyes önértékelésre. Például arra, hogy „ne legyek fontos magamnak”.

*Akarom
(Reményik Sándor)*

Akarom: fontos ne legyek magamnak.

*A végtelen falban legyek egy téglá,
Lépcső, min felhalad valaki más,
Ekevas, mely mélyen a földbe ás,
Ám a kalász nem az ő érdeme.
Legyek a szél, mely hordja a magot,*

De szirmát ki nem bontja a virágnak,
 S az emberek, mikor a mezőn járnak,
 A virágban hadd gyönyörködjenek.
 Legyek a kendő, mely könnyet töröl,
 Legyek a csend, mely mindig enyhét ad.
 A kéz legyek, mely váltig simogat,
 Legyek, s ne tudjam soha, hogy vagyok.
 Legyek a fáradt pillákon az álom.
 Legyek a délibáb, mely megjelen,
 És nem kérdi, hogy nézik-e vagy sem,
 Legyek a délibáb a rónaságon.
 Legyek a vén föld fekete szívéből
 Egy mély sóhajlás fel a magas égig,
 Legyek a drót, min üzenet megy végig
 És cseréljenek ki, ha elszakadtam.
 Sok lélek alatt legyek a tutaj,
 Egyszerű, durván összerótt ladik,
 Mit a tengerbe visznek mély folyók.

Legyek a hegedű, mely végtelenbe sír,
 Míg le nem teszi a művész a vonót.

A Szentlélek sokszor lelki tusák során megtanít elfogadni és befogadni a testvért. Hiszen „a keresztyén gyülekezetben vagyunk, ahol csupa bűnbocsánat van, mert Isten is megbocsát, és mi is megbocsátunk egymásnak, hordozzuk és talpra állítjuk egymást” (Luther, Nagy Káté). Máskor megtanít felelősnek lenni a másik emberért, a testvéért, a gyülekezet közösségéért. Például elkezdek valakiért imádkozni, s az imádság közben a Lélek eszembe juttatja, hogy azon a testvéren éppen én tudok, s éppen nekem kell segítenem. Megtanít tenni az egészért, a Krisztusban hívők közösségéért, mert Ő, a Lélek az *egység Lelke*.

Sok-sok ajándéka közül még csak egyet emelek ki, a Lélek ajándéka például a humor. Sík Sándor piarista pap-költő egyik költeménye: „imádság a humorért”. Sík Sándor versében arról tesz tanúságot, hogy öregsége, harminchárom nyavalyája mellé Istentől mosolyt kap és humort, vagyis erőt arra, hogy kinevethesse önmagát.

9. A Szentlélek - az Isten bennünk!

Mondandónkat Pál apostol figyelmeztetésével zárjuk: „nem tudjátok, hogy az Isten temploma vagytok s az Isten Lelke lakik bennetek?!” (1 Kor 3,16). Melyikünkben lakik az Isten Lelke? Nemcsak azokban, akik a kiségyházak, karizmatikus mozgalmak által ma oly sokat emlegetett különleges lelki ajándékokat kapták, a prófétálás, a nyelveken szólás vagy a gyógyítás ajándékát. Elsősorban azokban, akiknek a szívében csordultig van a megelőlegező, a viszonzást nem váró, áldozatot hozó szeretet! Mert a Szentlélek legnagyobb ajándéka a szeretet. S a szeretet mellett éppen csak felsoroljuk a „Lélek gyümölcse”, a szent szőlőfürt többi szőlőszemét: „A szeretet, öröm, békeség, béketűrés, türelem, szívesség, jóság, hű-

ség, szelídség, mértékletesség” (Gal 5,22). Ha ezt elnyertük, ha ebből s ezzel élünk, akkor bizony bennünk lakik a Szentlélek, akkor minden nap pünkösöd van, s akkor pünkösöd ünnepe sem mostoha! Legyen mindennapi feladatunk:

10. Könyörögjünk Szentlélekért!

Könyörgésünket segíti az egyház gazdag énekincse. „Veni, Sancte Spiritus, - énekelték már a középkorban, s ennek nyomán írta meg Luther erőteljes, szép pünkösdi énekét: „Jövel, Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket bőven!”

Énekeink egy részében a kegyes hívő imádkozik, például így: „Isten élő Lelke jöjj” - s egyes versszakok második sora így fogalmazza, pontosítja a kérést: „áldva szállj le rám...” - „légy vezérem itt” ... -- „hadd lehessenek szent” ... -- „győzedelmet adj!”

Énekeink mások csoportjában az egyház népe, a gyülekezet énekel, például Scholz László néhai budapesti lelkészünk éneke - a „Szentlélek, Lelke Atyának, Fiúnak” kezdetű ének esetében a versszakok záró sorai fogalmazzák meg, sőt foglalják össze kérésünket: „Jer, töltsd be népedet!” - „Tisztítsd meg népedet!” -- „Gyűjtsd össze népedet!” -- illetve „Építsd meg népedet, Szentlélek Isten!”

Legyen imádságunk, s legyen valósággá a drága ének látomása: „Újjászült gyermekek bölcsői ringnak, az anyaszentegyház így gyarapul...” Így legyen! Veni, Creator Spiritus!

*Szentlélek, Lelke Atyának s Fiúnak,
Jöjj sebes zendülő szélszárnyakon!
Gyűljön ki lángod bennünk, mint kigyúltak
Kettős tüzes nyelveid egykoron!
Egy akarattal együtt vagyunk híven,
Egy, csak egy óhajtság mindenik szívben:
Jer, töltsd be népedet, Szentlélek Isten!*

Kertész Eszter

Lábjegyzet

Én vásznat vágynék mondani
vagy kenyeret,
hogy betakarózhass vele,
vagy megehesd.

Balogh Éva

Súlyos betegek, haldoklók lelkipozíciója¹

Közel másfél éve végzem a kórházlelkészi szolgálatot. Ez a másfél év jelent ugyan némi tapasztalatot, de úgy érzem: még nagyon sok ismeretre, tapasztalatra és tudásra, alázatra, hitre és derűre van szükségem ahhoz, hogy jó kórházlelkész lehessenek.

Előadásom szerteágazó és súlyos témájának kibontását kezdjük talán a betegséggel való szembesüléssel.

Ma az 1997-es Egészségügyi Törvény értelmében az orvosnak *kötelessége* a beteget informálni betegségéről és annak lehetséges lefolyásáról. A páciens beletekinthet a kórlapjába, másolatokat kérhet a leleteiről. Joga van megadni, hogy kinek szólhat még a tájékoztatás, sőt – bármennyire szorongató is számára - ezt ő maga is csak úgy kerülheti el, ha írásban mond le a tájékozódás jogáról. Köztudott, hogy a korábbi gyakorlat szerint az orvos nem a beteget, hanem a legközelebbi hozzátartozót informálta.

Beszélgettem orvosokkal, akik azt állították, hogy nem minden esetben hasznos, ha a beteg előtt feltárják állapotát. Egyrészt a terminális időpontok csak kb. 45%-ban szoktak bevalni, másrészt a felkészületlen beteg állapotán sokat ronthat az ijedtség és a szorongás. Jól kifejezi ezt a szólás, hogy valaki "halálra rémül". (A régi nyugati gyakorlatban sem mindig a beteg érdekét szolgálta a nyílt közlés, hanem az orvos jogi védelmét, akit perbe lehet fogni, ha kiderül, hogy a beteg az orvosi közlés hiányában nem tudott időben rendelkezni anyagi ügyeiről.)

Ugyanígy a lelkipozíció sincs mindig abban a helyzetben, hogy nyíltan beszéljen a beteg állapotáról. (A hospice-házban fekvő bácsi kissé zavart érdeklődése jut eszembe: "tessék mondani, ez milyen osztály? Belgyógyászat?" Mit válaszolhat erre a kórházlelkész? Bevallom, OTT, AKKOR, NEKI csak annyit mondtam: nem, ez nem a belgyógyászat.)

A túl konkrét megfogalmazás egyeseket visszarettenthet, vagy érzelmi bezárkózást, szorongást okozhat. De ha például hasonlatokkal írjuk körül a mondani-valónkat, akkor sok esetben kiderülhet, hogy a *lelke mélyén* nagyjából jól ismeri saját állapotát, és hajlandó a hasonlatok nyelvén tovább beszélgetni. (Hazamenetel, útra készülődés, esteledés, ősz) Sőt, nemegyszer felbátorodik arra, hogy saját maga mondja ki a legnehezebb szavakat. (V. néni jut az eszembe, akit a Szent László Kórházban úgy küldött hozzám kezelőorvosom, hogy nincs tisztában az állapotával és nem is akar tudni róla, jó lenne, ha beszélne vele. Kedvesen fogadott, örült, hogy lelkeszel találkozhat. Majd néhány percnyi társalgás után ő maga mondta ki: "áttétes rákom van". Neki nem is volt szüksége „virágnyelvre”, úgy tűnt, egy ideje már kifejezetten várta, hogy valakivel beszélgethessen a halálra készülődésről.)

Amikor lelkeszként, keresztyén lelkipozícióként betegágyhoz lépünk, akkor tudnunk kell, hogy egy olyan értékrendet képviselünk, amely szinte teljesen ellentmond a ma köztudatban levő értékrendnek, amelyben a pozitív értéket a fiatalság,

¹ A Budai Egyházmegye Lelkeszi Munkaközösségének 2007. november 14-i ülésén elhangzott előadás szerkesztett változata

az egészség, a dinamizmus, a fogyasztás és pénzköltés, az önszeretet képviselik. Értékét vesztettnek számít az idős, beteg, kiszolgáltatott, kispénzű, gyenge, halálra készülő ember.

Egy társadalmat jól jellemez az a bánásmód, ahogyan a leginkább kiszolgáltatottakkal, az életbe érkezőkkel és az élettől búcsúzókkal viselkedik. A szülészeti gyakorlat embertelenségéről több cikk és riport látott napvilágot. Ám a haldoklókkal való általános bánásmódról csak szűkszavú nyilatkozatokkal találkozhatunk. Ez a téma korunk egyik tabuja.

Jelenlegi társadalmunk különböző védekezési rendszereket épített ki, hogy lehetőleg minél kevesebbszer kelljen szembenéznie ezzel a nehéz témával. Pedig a halállal, szenvedéssel mindenkinek találkoznia kell valamikor, s amikor ez bekövetkezik, a sok elfojtott tartalom hirtelen kerül felszínre, szorongást, kétségbeesést, nem egyszer pánikot okozva.

A keresztyén ember számára a szenvedés a bűn következménye, de a halál ezzel együtt lehetőség arra, hogy a szenvedésen túllépve Istenhez közeledjünk. Ha a lelkigondozó belső erővel és egyben derűsen fel tudja vállalni ez az értékrendet, az mind a beteg, mind pedig környezete számára elgondolkodtatóan hiteles lehet.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy harsányan optimisták vagyunk a betegség mellett, vagy félreértelmezett buzgóságunkban erőszakosan téríteni próbálunk. Ez a helyzet sokszor a szavak nélküli bizonyágtétel ideje, amikor Krisztus a részvétellel teli hallgatásban és figyelemben van jelen. Ha ilyen alkalommal hangzik el néhány szó (csak néhány!), azoknak hatalmas jelentőségük lehet.

A beteg közléseit nyugodtan, odafordulással, együttérzéssel, sőt, ha indokolt: szomorúsággal hallgassuk; ha kell, akár hosszabb időn keresztül is. Nem mind-egyik beteg örül az olyan udvariassági köröknek, hogy mennyivel jobban néz ki a legutóbbi alkalomhoz képest, biztosan jobban is érzi magát stb. Eszünkbe jut a szinte közhelyszámba menő, ismert szöveg: "fogsz te még az unokád lakodalmán táncolni...!" Ez hazug játék lehet, amelyet talán a családtagok is folytatnak, ezzel is fokozva a beteg magányát, szorongását.

A betegek lelkigondozásával kapcsolatban általános az a vélemény, hogy a látogatás ideje ne lépje túl a 20-25 percet, hogy a beteg ne fáradjon el és ne merüljön ki, mégis akadhatnak kivételes alkalmak, amikor sokkal több időre és türelemre van szükség. (F. úrra gondolok, aki egy neves hazai cég egyik vezető embere volt valaha, és a rendkívül racionális gondolkodásán nehezen lépett túl. Egy teljes délutánt töltöttünk az alkalmazott matematika különböző területeinek taglalásával, s csak ezután lett arra lelkileg készen, hogy az élet végső dolgairól, az élet értelméről beszéljessünk. Természetesen ez az ő határozott kívánságára történt így, és kivételes eset volt.)

Bár a keresztyén tanítás szerint a szenvedés a bűn következménye, hibás és rövidzárlatos az a felfogás, hogy a betegséget közvetlenül az adott beteg bűnei miatti büntetésként értelmezzük. (Egyik lelkigondozottam zaklatottan mesélt idős lelkészéről, aki „fejére olvasta”, hogy korábbi bűnei miatt lett súlyos beteg.) Különösen a daganatos betegségekkel kapcsolatban merül fel könnyen a büntetés gondolata, nem csak keresztyén körökben, hanem a társadalom egészében is. Erről is szól Susan Sontag: A betegség, mint metafora c. munkájában. Kisegyházak, szekták tanításai között találkozhatunk a szenvedés-büntetés gondolattal.

Ne akarjunk Isten ítélőszékébe ülni, Ő helyette ítéletet mondani szenvedő embertársaink felett! (Gondoljunk a Jézusnak fölített kérdésekre a vakon született meggyógyításának alkalmával: "Ki vétkezett? Ez vagy a szülei?" S gondoljunk a jézusi válaszra: nem, hanem azért van ez így, hogy láthatóvá legyenek Isten cselekedetei.)

A fájdalom és a fájdalomtól való félelem a beteg ember egyik központi problémája. Sokszor, sokaktól hallom: „nem a haláltól félek, hanem az odáig vezető úttól"! Azt hiszem, mélyen egyetértünk ezzel a gondolattal. Senkinek nem könnyű az egyre erősödő fájdalom tudatával szembenézni. Jó, ha tudjuk: a fájdalomtűrés a fájdalomküszöb fokától függ, amely *egyéni adottság* és az állandóan változó pszichés állapot függvénye is.

A modern fájdalomcsillapítók már erős kábítás nélkül is kifejtik a hatásukat, ez valóban nagy eredmény. Minden fájdalomcsillapítás és kábítószer, ha *idejében* adják, kisebb adagban éri el ugyanazt a hatást, mint a később adott nagyobb dózis.

A terminális (tehát halál előtti) stádium utolsó napjaiban az orvosok általában feloldják a szigorúbb tilalmakat. A beteg olyan dolgokat is megtehet, amelyeket korábban esetleg – éppen orvosi utasításra – nem engedtek neki.

Környezetében igyekeznek kellemes hatásokat biztosítani, gondoskodni a tisztaságról, a jó levegőről, a rendről, a kellemes világításról. (A túl erős fény sokakat zavar ilyenkor.) Segítenek a beteg számára kedves dolgok: szép virág, hozzátartozók képe, kilátás az égre vagy a fákra. Jó, ha tudja, hogy ilyenkor bármikor segítséget kérhet, hamarosan odasiet hozzá valaki. Ilyenkor már kezd elszakadni a világ történéseitől, csak távolról szemlél mindent, és ezt a távolságot tiszteletben kell tartani.

Sokszor igényli fájdalmainak és panaszainak újbóli elsorolását, megbeszélését. Amikor régi dolgokon kesereg, szomorkodik, tépelődik, nem szükséges azonnal másra terelnünk a szót, mert az élettel való számadásnak minél teljesebbnek kell lennie; ha kell, élje át akár indulatokkal telve is, hiszen ez a későbbi megkönnyebbülést szolgálhatja. Ha ilyenkor belépünk a betegszobába, tudatosan fékezzünk, lassuljunk le, vegyünk fel egy jóval nyugodtabb tempót. Nem jó a mindennapi élet zaklatottságát magunkkal hoznunk, mert nagyon zavarhatjuk vele a haldoklót. Más kórházi látogatáskor „feldobhatja”, letargiájából kimozdíthatja a beteget, ha a lelkigondozó derűsen „beviharzik”, jókedvű társalgásba kezd. Haldokló szobájába soha ne menjünk be így. Ha kell, álljunk meg néhány percre, csendesítsük le mozgólatainkat, gondolatainkat, légzésünket. Hiszen egy másik világ kezd kinyílni, s ennek közeledtét mi is érezkelhetjük.

A beteg minden pozitív megnyilvánulását, fegyelmezett magatartását, fájdalomtűrését fogadjuk elismeréssel, hogy ezzel is erősítsük őt. Elmondhatjuk neki, hogy milyen sokat jelent számunkra vagy családtagjai, betegtársai számára az ő türelme, kitartása, fegyelmezettsége.

Az agónia („harc”, görög) ideje alatt a legtöbben csak azt igénylik, hogy csendben legyenek mellettük és fogják a kezüket. (Polcz Elaine írja, hogy az egészen kivételes egyéniségek viszont néha a teljes magányt kívánják.) Nem kell már kérdésekkel és magyarázatokkal zavarni. A szobában a feje fölött vagy az ágya mögött soha ne beszélgessünk másokkal! (Klinikai halálból visszahozottak említik beszámolóikban, hogy mindent hallottak, ami az ágyuk körül elhangzott, s hogy mennyire

bántotta őket a mások érzéketlensége, oda nem figyelése.) A figyelem csak az övé legyen. Az ápolónő vagy az orvos jelenléte – bármilyen empatikus, emberséges a viselkedésük - nem pótolhatja a szeretett lény, hozzátartozó vagy barát jelenlétét.

Viszont a kapkodó, ideges, feldúlt hozzátartozó csak rövid ideig maradjon mellett. Jó, ha van ilyenkor olyan családtag vagy barát, aki a nyugalomával, lelki stabilitásával segít összefogni a családot ezekben a nehéz órákban és a halál utáni néhány napon, a temetés körüli tennivalókban is.

A halottól való utolsó búcsúvételre a családtagoknak nagy szüksége van az ezután következő gyász helyes megélése miatt. A pszichológiai szakirodalom ezt a folyamatot „gyászmunkának” nevezi, nem véletlenül. Ha a családtagok nem látják hozzátartozójukat a halottas ágyon, akkor esetleg hiába élük meg tudati szinten a veszteséget, érzelmi szinten sokkal nehezebben tudják feldolgozni.

Ha kórházban következik be a halál, akkor is fel kell ajánlani a búcsúvétel lehetőségét. A különböző hospice-osztályokon és néhány újonnan létesített kórházi részlegben az erre a célra kialakított helyiségekben erre méltó alkalom nyílhat. (A Korányi Intézet nemrég megnyílt hospice osztályán külön kegyeleti helyiséget alakítottak ki erre a célra.)

Sokszor az itt maradt családtagok is lelkipozásra szorulnak. Megtörténik, hogy a halál agressziót ébreszt, és a családtagok elfojtott düliükkel, indulataikkal egymás ellen fordulnak, vagy az orvost vádolják.

Ha a lelkész jelen van, segíthet az ilyen feszült helyzetek oldásában, még egyszer meghallgatva a betegség és a halál vagy a családban fennálló konfliktus történetét

Végezetül szeretném mindenki figyelmét felhívni a hospice-mozgalom által elért eredményekre, amelyeket mind az intézmények létesítésében, mind pedig a közvéleményben történt változás terén értek el.

A Magyar Hospice Alapítványt a nemrég elhunyt, e téren kiemelkedő munkát végzett Polcz Alaine 1991-ben alapította külföldi mintára többedmagával együtt.

Azóta országszerte több mint 50 hospice egyesület működik. Hozzáállásuk és munkájuk a keresztény értékrenddel is harmonizál. Általános elveik közé tartozik a palliatív kezelés, fájdalomcsillapítás igény szerint, a beteg és a családtagok érzelmi és lelki támogatása, az emberi méltóság tiszteletben tartása.

A halált az élet részének és olyan folyamatnak tekintik, amelyet sem megrövidíteni, sem mesterséges eszközökkel meghosszabbítani nem szabad. A beteghez való szeretetteljes odafordulás értelemmel és tartalommal töltheti meg ezt az életszakaszt. Törekvéseikkel szeretnék elérni, hogy a közvélemény figyelme forduljon a halál és a haldoklók problémái felé, hogy a társadalom egésze újra elfogadóan és tudatosan viszonyuljon a halálhoz.

Sztojanovics András

Haldoklók elkísérése a Sarepta Budai Evangélikus Szeretotthonban

Bevezetés

Amikor a „Keresztyén Igazság” ezen száma megjelenik, akkor lesz éppen 10 esztendeje, hogy egyházunknak a budai dombok szép környezetében fekvő szeretotthonában a lelkész igazgatói állásba beiktattak. Az 57 éve alapított diakóniai intézmény, a Sarepta Budai Evangélikus Szeretotthon majd 180 lakónak biztosít védett helyet. Lakóink két, jól elkülönülő csoportot alkotnak, fele részben súlyos testi és szellemi fogyatékossgal élő emberről, fele részben idős, nyugdíjas ellátottól gondoskodunk. A hozzánk beköltözők természetesen tisztában vannak azal, hogy az Evangélikus Egyház intézménye vagyunk, sokan tudatosan is kerestek meg bennünket, mert igénylik, várják speciális, Jézusról tanúskodó szolgálatunkat. Nagy a bizalom az egyházi intézmények iránt, stabilitást, szeretetet, megértést feltételeznek a hozzánk fordulók. Ezeknek természetesen szeretnénk – amennyire hitünkben, erőnkben telik – megfelelni. Természetes módon szolgálatunk szerves részének tekintjük az igével való foglalkozást, a lelkigondozást, valamint a halál közeledtével a személyes erősítést, kísérést is. Mondanom sem kell, hogy lakóink mindenkor önkéntesen, saját kívánságuk szerint részesülnek ezekben.

Otthon meghalni

Ha a statisztika segítségére támaszkodunk, elmondhatjuk, hogy évente 6-15 lakónk hal meg. Többen közülük nem az intézményünkben, hanem különböző betegségek miatt kórházba kerülve, ott fejezik be életüket. Nagyobb részük azonban itthon, az intézmény falain belül. Törekszünk arra, hogy csak azok a betegek jussanak kórházba, akiknek az esetében a kezelés gyógyulást vagy lényeges javulást eredményez, de akik számára nem hoz változást a kórházi kezelés, s nem is akarnak oda menni, azok maradjanak velünk. Számukra különösen is megnyugtató, hogy saját szobájukban, a jól ismert bútorok között, az ismert és megkedvelt gondozókkal körülvéve, lelkipásztori jelenléttel és segítséggel hunyhatják le szemüket. A fentiekből következik, hogy többször is elkísértem haldoklókat az utolsó földi pillanatig. Amit tapasztaltam, abból adnék át egy kis csokornyit az érdeklődő olvasónak.

Megöregedni és utána meghalni

Tisztázni szeretném, hogy nem az idős ember lelkigondozásáról szólok. Az is fontos területe a lelkipásztori szolgálatunknak, hiszen a beköltözők súlyos döntést hoznak, amikor elhagyják régi otthonukat, nagy változás áll be a költözéssel, amit nehéz feldolgozniuk. Az évek multával állapotuk minden területen romlik, ezért - ha igénylik - a rendszeres lelkigondozói segítség könnyíthet a nehézségeken átjutni. Az élet minden területén kellemetlen jelenségek várnak az idősekre. Mozgásuk egyre nehezekebb, szeparáltságuk nő. A belső szervek is elhasználódnak, csökken a szív, a tudó kapacitása, a gyomornedv elválasztás, renyhébb az

izomtónus, gyakori a székrekedés. A vese lelassul, csökken az anyagcsere, gyakori, hogy kevés a folyadékbevitel, ami sok probléma okozója lesz. Igen gyakori az időskori szellemi leépülés, a memóriazavar, az agy nem képes teljes körűen feladatai ellátására. Mindezekből következően az öreg ember egyénisége, személyisége gyökeres változáson megy át, érdeklődése beszűkül, lelkileg a múltban él, egyre nehezebben alkalmazkodik környezetéhez. Gyakori, hogy eluralkodik önzése, türelmetlensége, sőt agresszív, erőszakossá is válhat. Tipikus lelki probléma a haszontalanság, a fölöslegesség érzése, különösen is, ha a családdal való kapcsolata megszakad. Jellemző a halálvágy, ugyanakkor a halálfélelem is. Nagy feladata a lelkigondozásnak, hogy folyamatos, szívós munkával segítse az ellátottakat helyzetük elfogadásában. Ezen túlmenően szükséges az Úr szeretetének megláttatása és az idősekre is érvényes szolgálati lehetőségek bemutatása. Hangsúlyosnak találom a folyamatos lelkigondozói tevékenységet, mert az a tapasztalatom, hogy amilyen életet élünk, nagy valószínűséggel olyan lesz a halálunk is. Sok hívő életet élő lakónk indult békeségben, nyugodtan, reménységgel az örök haza felé, ugyanakkor azok, akik életükben, öregségükben elzárkóztak az evangélium elől, nem tudták feldolgozni haláluk tényét, valóságát.

Ezért tehát mindenkinek felkínáljuk a Sareptában elérhető lehetőségeket. Reggeli áhítatok, istentiszteletek, bibliaórák szolgálnak a közösségi erősödére. Lehetőség van a rendszeres beszélgetésre, személyre szóló lelkigondozásra, amelyet egy fél állásban szolgálatot végző lelkész, az otthonvezető asszony és én végzek. De meg kell említenem, hogy a gondozók között is vannak hívő emberek, akik nem csak fizikai segítséget nyújtanak a rájuk bízottaknak. Lakóink egy részével intenzív a kapcsolat, mások kevesebbet igényelnek, van, aki elutasítja a lelkigondozás lehetőségét, de a nagy többség igényli és nyitott a beszélgetésekre. Ez biztosítja, hogy amikor egy-egy lakónk életének végéhez ér, már kialakult a jó, a bizalmi kapcsolat, egymás ismerete könnyíti meg az utolsó percekben a segítség szándékával folytatott látogatásomat.

Az út az irodától a betegágyig

Munkatársaimtól azt kértem - a lelkigondozást végző segédlelkésznőtől, a főápolótól, a gondozást végző nővérektől - hogy amennyiben emberi megítélés szerint - lakóink közül valaki az utolsó stádiumba kerül, feltétlenül jelezzék. Ez a rendszer többé-kevésbé biztosítja, hogy minden, a falaink között haldoklóval találkozzam.

Amikor egy haldokló lakónk ágyához kell mennem, szükségem van bizonyos előkészületekre. Az irodai teendők, a napi ügyek taposómalmából ki kell szabadulnom. Kell egy kis csönd, a lélek elcsöndesedése, áthangelődése, fel kell készülnöm a találkozásra. Önmagamról tudnom kell, mire vagyok most képes. Alkalmatlanságom világos, ezért amíg a folyosón az irodától a haldokló szobájáig megyek, ez az egyik állandó imatéma. Tudatosítom, hogy csak mellékszereplő vagyok, hogy csak eszköz szeretnék lenni, nem rontani, ha lehet segíteni, ha lehet Jézust és benne a befogadó szeretetet felmutatni. Reménység hordozója vagyok, bár mindig látszana, érzékelhető lenne! Kapaszkodom a Bibliába és az énekeskönyvbe, és a Lélekre várok.

Menet közben azt is megpróbálom végiggondolni, mit tudok arról az idős emberről, akihez megyek. Milyen a múltja, mióta és hogyan élt minálunk, betegsége,

családja, kapcsolatai gyülekezethez, a hithez, Jézushoz való viszonya (amit erről tudni lehet) hogyan is alakult? Miről is számolt be az orvos, a gondozók? Az eddigi beszélgetéseinkből mit szűrhetek le s használhatok a most következő, s valószínűleg utolsó találkozáskor?

A haldokló mellett

Mindig csak ágyban fekvő haldoklóval találkoztam. Elképzelhető persze, hogy valaki székbe kiültetve készül az útra. Akár így, akár úgy, de a haldokló szinte mozdulatlan, a belépő fölébe tornyosul, hiszen áll. Nagyobb, erősebb, egészséges, él, tehát kívülálló - ezt a helyzetet kerülnöm kell, ezért amilyen gyorsan csak lehet, leülök, a széket az ágy mellé húzva, hogy lehetőség szerint egy szinten legyen a fejem az övével.

Hogy jelenlétem egyértelmű legyen, megfogom a kezét, s ha csak nem vonja ki, jó darabig fogom. A kézen keresztül is információk jönnek, ha forró, lázat jelez, ha hideg, az elmúló élet előjele lehet. Ha szorít, kapaszkodik, akkor talán segítséget kér, ha nincs reakció, lehet, hogy már elfordulóban van a földi léttől, s figyelme már előre tekint, a távozásra, illetve a másik oldalra való érkezésre. A látogatás végén is sokáig fogom a kezét, esetleg megsimogatom a homlokát, hogy jelezzem, még velem vagyok, nincs egyedül. Előfordul, hogy én nem észlelek semmilyen reagálást, az érintés mégsem maradhat el.

Nem felesleges arra figyelnem, milyen állapotban van a haldokló. Ha nekem lenne lázam, ha az én szervezetemben lenne az a gyógyszer mennyiség, ha az én levegővételem lenne olyan gyors, szaggatott, vajon hogyan befolyásolná a lelki-állapotomat, a gondolkodásomat. (Mivel sokszor vannak kiadós csendszünetek, meg lehet próbálni a saját levegővételünket a haldoklóéhoz igazítani, érdekes tapasztalatra lehet szert tenni!)

Minderre azért van szükség, hogy valóban az az ember legyen a fontos, aki búcsúzik az élettől. Neki szeretnék segíteni, magányát megtörni, félelmét, szorongását oldani. Ide tartozhat például a lámpa fényének elfordítása, ha az zavarja a haldoklót, a szellőztetés, a párna, a takaró megigazítása. Általában gyakran kiszáradt a száj, ezért hogy a haldokló szólni tudjon, ha akar, érdemes itatni.

A haldoklónak szánt üzenet

Hálás vagyok az énekeskönyv sokat énekelt énekeiért. Tapasztalatom szerint nagy segítséget jelentenek a haldoklóknak, de nekem is. (Egyik fogyatékos férfi lakóknál ágyánál jó fél órát énekeltem, mert újra és újra kérte, hogy ne hagyjam abba. Az egész látogatásom alatt semmit sem mondott, csak amikor az Úrtól tanult imádságot mondtam, akkor kapcsolódott az imádságba, s az egyes énekek után csak annyit mondott, hogy „még”.) A húsvéti énekek és az adventiek alkotják az ezeken az alkalmakon énekelt énekek gerincét.

Hálás vagyok az énekeskönyv imádságaiért is. Jó hasznát veszem, ha a haldokló passzív, ha semmilyen reakció nincs. Ilyenkor énekek váltják az imádságokat, illetve az Újszövetségből olvasok fel részleteket. Mindig a gyakran hallott, a jól ismert szakaszokat keresem, amelyek a múltból ismerősök lehetnek a hallgatóm számára, amelyek most esetleg meglevenednek, belső, lelki folyamatokat indíthatnak

el. Tudva persze, hogy Isten Lelke végzi el a csodát, úgy és akkor, amikor akarja. S nem fontos tudnom, mi is történik. (Egy idős nő mellett éppen a „Mi Atyánk”-ot mondtam, amikor az imádság közepén egy erősebb hörgés után nem lélegzett többé. Egy pillanatra sem volt magánál, de ez az Úr előtt nyilván nem akadály.)

Könnyebb és ugyanakkor jóval nehezebb a lelkész helyzete, amikor az életből távozó magánál van, képes és akar beszélgetni. Nagyon felületesen két csoportot találunk. Az egyik, akiknek nincsen bizonyossága az örök életről. Itt nagy az önsajnálát, néha még vágy is felismerhető, hogy milyen jó lenne hinni. Megjelenik a bűntudat is, sok elrontott élethelyzet miatt. Láttam megbocsátó, de haragot tartó beteget egyaránt. Ezekben az esetekben a Szentírás jut szóhoz, vagy úgy, hogy a haldokló engedi olvasni, vagy ha nem lehet, akkor annak tartalmát próbálom közvetíteni a beszélgetésben. Ebben a szituációban a legfontosabb, hogy milyen hittel tud a gondozó a halálról, illetve az azt legyőző örök élet bizonyosságáról szólni, a Jézusban valósággá lett, elmúlhatatlan életről.

A halál nemcsak a bűn zsoldja, hanem a legnehezebb emberi lépés, amelyet szükséges megtennünk ahhoz, hogy fizikailag átmenjünk a halálból az életbe (1 Jn 3,14). Bár az üzenetünk döntő, a lelkigondozónak fel kell ismernie, meddig lehet szólnia, mikor következzen áldott, beszédes csend, de azt is, mikor zárkózik el véglegesen a haldokló ettől a témától. Ha ezt tapasztaljuk, akkor sem lehet felállni és elmenni, maradni kell, hogy jelenlétünk bátorítsa, segítse, az egyedüllét pedig ne tegye még szörnyűbbé a halált.

Egészen más a hívő ember átmenetele ebből a világból. Hála érte az Úr Jézusnak, sok olyan tapasztalatom van, amikor tudatos Krisztus-hívő testvér indul innen el az Örökkévalóságba, Jézus országába. Közös éneklés, közös imádságok és jó beszélgetés, ahol inkább hallgatok. Mert az elköltözőnek mondanivalója van. Köszönet az életért, köszönet az egész életen át tartó gondviselésért, és gyakran köszönet a fájdalomkért(!) mint tanítómesterért. Hívő emberek esetén ritkán adok az utolsó alkalmon úrvacsorát, erre általában már előbb kerül sor. Ezekben az esetekben különösen is igaz, hogy egy beszélgetés sorozat utolsó alkalma ez. Megrendítő és örömteli, milyen erős bizonyossággal és előre tekintéssel indulnak el azok, akik már életükben Krisztuséi voltak. Haláluk tanúság és tanulság.

Egyik volt munkatársunk, majd 10 éven keresztül gondozottunk, súlyos rák-beteg lett. Már a legerősebb fájdalomcsillapítók sem tudták igazán enyhíteni a szenvedését. Az utolsó két hétben gyakran ültem az ágyánál. Sokat mesélt, de az idő múlásával egyre inkább a menny lett a témája. Utolsó találkozásunkkor meg is mondta, hogy többet nem találkozunk, szinte csak az eljövendőről beszélt. Búcsúzásom után két órával lépett át ebből a földi világból a mennybe.

Karner Károly

Imádság tanévzáró ünnepélyen

Budapest, 1958. június 20.

Irgalmas Isten, szerető menyeyi Atyánk! Hálaadással borulunk le előtted, amikor most tanévzárásra gyülekeztünk össze. Hálát adunk Neked, hogy mindenkor építéd egyházadat. Te gyűjtöttél össze minket az elmúlt tanévben szolgálatodra, hogy elmélyedjünk a Te tudományodban és úgy készüljünk a hivatásra, amelyre Fiad hívott el. Kérünk, add minden igyekezetünkre Szentlelkedet, hogy az világosítson meg: legyen minden elvégzett munkánk ne csak lelki gazdagodásunkra, hanem építsen is bele egyre inkább egyházadba és szolgálja üdvösségünket. Add, hogy így szolgálhassuk egyházad építését is.

Aldd meg ezt a mostani együttlétünket. Most, amikor számon vesszük egy esztendő munkáját, Te adj mindannyiunknak alázatosságot, bölcsességet és szeretetet. Te tedd szavunkat igazzá, őszintévé és szentté, hogy egyházadat építse és felebarátaink számára tanúságtétellé legyen.

Áldd meg egyházunkat, a Te anyaszentegyházadat, add neki bőségesen igédet, oltalmazd minden kísértés és veszedelem között. Szenteld meg minden szolgáját, gyűjtsd egybe népedet, hogy gyülekezedet hegyre épített város legyen. Oltalmadba ajánljuk Akadémiánkat, annak minden tanárát, munkatársát és hallgatóját. Könyörgünk magyar hazánkért és népünkért, benne az Általad rendelt többségért, hogy jó előmenetelre végezze munkáját. Törd meg a népek életében a gonoszság hatalmát és nyiss utat az igazságnak. Adj békességet a földön, oltalmazd meg háborúktól és inséges időktől. Aldd meg kezünk munkáját, hogy minden áldásodért dicsérhessünk és mindenkor egyedül Téged dicsőítsünk.

Hallgass meg minket, Jézusért kérünk. Ámen.

MEGHÍVÓ

Értesítjük az Ordass Lajos Baráti Kör tagjait,
a Keresztyén Igazság minden olvasóját,
hogy a Baráti Kör legközelebbi összejövételét
2008. május 29-én, csütörtökön, d.u. 18 órakor
tartjuk a Kelenföldi Gyülekezet kistermében
(*bejárat a Magyar István u. felől*)

Ezen az alkalmon Sólyom Jenő és id. Zászkaliczky Pál
előadása hangzik el: „*Ötven éve történt – Dr. Wiczián Dezső, Dr. Karner
Károly és Dr. Sólyom Jenő professzorok eltávolítása
az Evangélikus Teológiai Akadémiáról*” címen.

Áhítattal szolgál: Tubán József csornai lelkész.
Összejövételünkre minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Herzog Csaba

Prohászktól ... Túrmezeiig egy vers ürügyén

„Habent sua fata libelli.”¹ tartja a mondás. Ez persze nem csak könyvek esetén igaz, hanem egy vers esetében is. Túrmezei Erzsébet testvér 2000-ben bekövetkezett halála után a Fébé Egyesület választmánya megbízott a költőnő hagyatékának rendezésével. Ennek célja verseinek, műveinek összegyűjtése, rendszerezése. Eközben az ember sok minden más érdekes dologra is rábukkan a hagyatékban.

Történt pedig, hogy az egyik lelkészgyűlésünkön munkaközösség-vezetőnk a Zarándoklat című katolikus kiadványból az ottani megjelölésnek megfelelően Prohászka Ottokár püspök verseként olvasta fel a következő verset:

Kő az úton

Gondolod, kerül életed útjába
Egyetlen gátoló kő is hiába?
Lehet otromba, lehet kicsike,
Hidd el, ahol van, ott kell lennie.
De nem azért, hogy visszatartson téged,
Se, hogy lohassza kedved, merészséged.
Jóságos kéz utadba azért tette,
Hogy te megállj mellette,
Nézd meg a követ, aztán kezdj el
Beszélni róla Isteneddel.
Őt kérdezd meg, milyen üzenetet
Küld azzal az akadállyal neked.
S ha lelked Istennel találkozott,
Utadban minden kő áldást hozott!

Ekkor jutott eszembe az Erzsébet testvér hagyatékában talált levelezés. Péch Zoltán ny. gimnáziumi tanár 1966 decemberében levelet írt Túrmezei Erzsébetnek, melyben a következőket írta: *Évekkel ezelőtt egy nagyon tisztelt és nagyra becsült katolikus egyházi személytől kaptam azt a kis verset, „Kő az úton”, amelynek gépirásos szövege alatt ez a megjelölés állt: „Prohászka Ottokár egyetlen fiatalkori verse.” Minthogy a vers mély mondánivalója teljesen megfelel a nagy léleknevelő, Prohászka szellemének, fel sem merült bennem az a gondolat, hogy a szerzőség körül esetleg tévedés van.*

A verset odaadtam hívő evangélikus drága Édesanyámnak, s Édesanyám a verset elolvastva felhívta figyelmemet arra, hogy ez a vers Túrmezei Erzsébet versei között szerepel, mint Maria Feesche német eredetijéből készült fordítás.² Felmerül tehát a kérdés: hogyan kerül a vers gépirásban sokszorosított példányára Prohászka Ottokár szerzősége. A már említett

¹ „Az iratoknak megvan a maga sorsa”

² A fordítás az írógéppel írt „Itt és most” (1958) gyűjteményben található. Nyomtatásban csak később az „Emberré lettél, hogy ember legyenek” című kötetben /Evangélikus Sajtóosztály (1979) 303. oldalán jelent meg.

egyházi személy kérdésekre azt ajánlotta: forduljak felvilágosításért Mátyás Kálmán székesfehérvári kanonok plébánoshoz, a Prohászka-relikviák mostani gondozójához.

Ezt meg is tettem, s Mátyás plébános ír ezt írja: „...igen érdekes adalékkal tetszett szolgálni a Prohászka püspök úrnak tulajdonított „Kő az úton” c. kis vers szerzőségének problémájához. A kis költeményt, mint Prohászka egyetlen versét mi is ismertük. A benne kifejezett mély gondolat kongeniális a nagy püspök lelkiületével. A verset magát mégis apokrifnak éreztük. Íme most derül ki a hiteles szerző! A feltevést,³ – hogy Prohászka fiatal korában írta volna németül a verset és valami véletlen folytán kapcsolódott hozzá Maria Feesche szerzősége – nehezen tudnám magamévá tenni. Kézenfekvőbb, hogy a nagynevű püspök iránt való lelkesedés késztetett annak idején valakit, hogy a verset Prohászkanak imputálja.

A levélben továbbiakban Péch Zoltán annak a kötetnek bibliográfiai adatait kéri, melyben a vers megjelent. Erzsébet testvér az eredeti német szöveget is mellékelte a megfelelő helymegjelöléssel. („Von Wanderwegen” 17. lap (Heinrich Feesche Verlag, Hannover, 1954).

Az Új Ember katolikus hetilap 1978. június 11-i számában az olvasói levelek rovatában megjelentette a verset a következő bevezetéssel: *Lapunk ápr. 23-i számában közöltük Prohászka Ottokár versét s azt írtuk róla, hogy ez az egyetlen Prohászka vers. Több kedves Olvasónk felhívta figyelmünket egy másik versre, amelyet 1895-ben írt Prohászka Ottokár. Címe: Kő az úton. Az évszám alapján utánanéztam Prohászka életrajzában, hogy mi történt vele ebben az időben, de semmi lényegeset nem találtam, még utalást sem, hogy verset írt volna. Lehet, hogy ez az évszám is hozzátapadt a vershez. Mint ahogy „fiatalkori” versnek tartották.*

Hogy az Új Ember-cikk hogy jutott Túrmezei Erzsébet tudomására azt nem tudom, de június 19-én megírta levelét az újság szerkesztőjének. Ebben leírta, hogy a verset „valamikor az ötvenes évek elején” fordította le, és néhány évvel később már neki is úgy mutatta valaki, mint „Prohászka Ottokár egyetlen versét”. A levél végén Erzsébet testvér a következőket írta: *Hogy ki volt az a Prohászka-tisztelő, aki a kis vers alá odagépelte a téves adatot, soha nem sikerült kideríteni. De hogy a kőnél maradjunk, valahogy úgy van az ilyen tévedésekkel, ahogy Arany János írja a Toldi Miklós által elhajított kővel kapcsolatban: „Ki tudja hol áll meg?” Úgy látszik, azóta sem állt meg, s még az „Új Ember”-ig is eljutott. A kis vershez hozzátapadt egy nagy név, s talán voltak, akiknek ezzel a szerzőséggel még többet jelentett. Bár sokan találkoztak volna olvasásakor is Istenmel! A levél az Új Ember július 30-i számában jelent meg, a szerkesztő alábbi megjegyzésével: Túrmezei Erzsébet elküldte az eredeti német szöveget és saját fordítását is, amely itt-ott eltér a lapunkban közölttől. Ez már orális áthagyományozásból eredő „törvényszerűsége” utal, s még inkább igazolja a vers elterjedtségét.*

Azt gondolom jó, ha tudunk ezekről a dolgokról, ha kezünkbe kerül ez a vers, főleg ha a neves püspök van szerzőként megjelölve. Így volt ez velem is, amikor e verssel Ferkó Zoltán „Zarándoklat a moldvai magyar miséért” című útinaplójában találkoztam.

Egyébként a fenti esethez hasonlóval más művel kapcsolatban is találkoztam már. Dr. Papp Lajos szívsebész professzor gyülekezeti estéken tartott előadása végén többször is felolvasott egy verset, melynek címe: „Az én Miatyánkom”. Szerzőjét nem nevezte meg. Később nyomtatásban találkoztam a verssel, mint a professzor versével, pedig az igazi szerzője Kányádi Sándor.

³ Péch Z. feltevése.

TARTALMI ÖSSZESÍTŐ

Zusammenfassung

Wir beginnen unsere neue Folge mit einer bisher nicht veröffentlichten Andacht von Lajos Ordass und gedenken seines vor bald 30 Jahren erfolgten Todes mit dem Nekrolog von Vilmos Vajta, mit dem Bericht über seine Beerdigung von Róbert Pátkai und László Csengődys Gebet. Diese erschienen damals in der Zeitschrift Útitárs, waren aber hier zu Hause nicht erreichbar.

Tibor Fabiny jun. gedenkt Árpád Fasang des früh verschiedenen werttragenden evangelischen Intellektuellen.

Von dem an der Luther-Konferenz in Révfülöp vorgetragenen Material folgt jetzt der Vortrag von Károly Hafenscher jun. und die Predigt von Bischof János Ittész.

In der Studienspalte berichtet Enikő Böröcz über die Ergebnisse ihrer Ordass-Forschung in Genf. Weiters präsentieren wir nach dem Vortrag von Pál Zászkaliczky sen. über Pfingsten, je einen Vortrag von Éva Balogh Spitalseelsorger und András Sztojanovics Altersheimpfarrer, mit dem Titel: "Begleitung des Sterbenden".

In der Dokumentenspalte folgt ein Gebet von Professor weiland Károly Karner, vorgetragen anlässlich der Jahresschlussfeier der Theologischen Akademie. Das war die letzte Rede des Professors unter den Theologen.

Schliesslich bringen wir eine Schrift von Csaba Herzog über die Frage des Verfassers eines schon öfters zitierten Verses.

Summary

Our current issue opens with a meditation from Bishop Lajos Ordass which has not yet been in print. This is followed by commemorations on the thirtieth anniversary of his death: an obituary about him from Vilmos Vajta, an account of his funeral from Róbert Pátkai and a prayer from László Csengődy. These came down in the periodical Útitárs at the time and were not obtainable in our country.

The Lutheran intellectual, who rendered high quality values and who passed away before time – Árpád Fasang – is commemorated by Tibor Fabiny Jun.

This issue brings also the lecture of Károly Hafenscher Jun. and the sermon of Bishop János Ittész both which were given at the Luther Conference in Révfülöp in February.

In our Studies column Enikő Böröcz gives an account of the results of her research on Ordass conducted in Geneva. A lecture about Pentecost given by Pál Zászkaliczky Sen. is followed by a lecture each from hospital pastor Éva Balogh and nursing home pastor András Sztojanovics titled "Accompanying the Dieing".

Our Documentaries column brings a prayer from the late professor Károly Karner said at the Year End's Ceremonial at the Academy of Theology in 1958. These were the professor's last words among the theologians.

Finally we can read the writing of Csaba Herzog about the person of the author of a frequently quoted poem.

E SZÁMUNK SZERZŐI

<i>Balogh Éva</i> kórház-lelkész	Budapest
<i>Böröcz Enikő</i> lelkész, levéltáros	Budapest
+ <i>Csengődy László</i> lelkész	Budapest
<i>Fabiny Tibor</i> ifj. egyetemi tanár	Budakeszi
<i>Herzog Csaba</i> lelkész, könyvtáros	Budapest
<i>Ittész János</i> püspök	Győr
+ <i>Karner Károly</i> teológiai professzor	Budapest
<i>Kertész Eszter</i> tanár	Fót
<i>Pátkai Róbert</i> angliai egyházi elnök	London
<i>Sztojanovics András</i> igazgató lelkész	Budapest
+ <i>Vajta Vilmos</i> teológiai professzor	Svédország
<i>id. Zászkaliczky Pál</i> ny. lelkész	Fót

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

<i>Ordass L.:</i> Nem tudok imádkozni	700,-
<i>Ordass L.:</i> A keresztfa tövében, Nagyheti áhítatok	300,-
<i>Ordass L.:</i> Vádirat, Korrajz	50,-
<i>Ordass L.:</i> Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	700,-
<i>Ordass L.:</i> Akikkel az Úton találkoztam	500,-
<i>Ordass L.:</i> Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
<i>Giertz Bo-Ordass:</i> Hitből élünk	600,-
<i>Ordass-Lyngar:</i> A fáklya, Ifjúsági áhítatos könyv	450,-
<i>Terray L.:</i> Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	250,-
<i>Scholz L.:</i> Tisztítsd meg szívedet	250,-
<i>Scholz L.:</i> Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	300,-
<i>Scholz L.:</i> Elveszett és megtaláltatott	150,-
<i>Sólyom J.:</i> Hiszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	400,-
<i>Boleratzky L.:</i> Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
<i>Virág Jenő:</i> Dr. Luther Márton önmagáról	900,-
<i>Luther M.:</i> 14 vigasztaló kép	250,-
<i>Botta I.:</i> Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
<i>Vajta V.:</i> Hit és élet összecsengése	50,-
<i>Jung E.:</i> Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	450,-
<i>Maróthy J.:</i> Szegények szíve, Novellák	700,-
<i>Kendeh-Newman:</i> Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	150,-
<i>Rózse L.:</i> A halál árnyékának völgyében	500,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci evangélikus jogakadémia	50,-
<i>Boleratzky L.:</i> A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
<i>Boleratzky L.:</i> Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.700,-
<i>Kaj Munk:</i> Három dráma	600,-
<i>Böröcz S.:</i> Kiáltás a mélyből	1.400,-
<i>Ittész J.:</i> Az evangélium hullámhosszán, Vasárnap reggeli meditációk	500,-
<i>Ifj. Zászkaliczky P.:</i> Isten követségében	1.000,-
<i>Thurnayné Schulek V.:</i> Édesapánk, Dr. Schulek Tibor	1.500,-
<i>Kapi Béla:</i> Isten hárfása...	1.400,-

A Keresztyén Igazság évi előfizetési díja 1.200,- Ft.

Külföldre 10€. Egy szám ára 300,- Ft.

Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:

Ordass Lajos Baráti Kör

1114 Budapest, Bocskai út 10.

Postacím: 2151 Fót, Ibolyás u. 3/A.

Csekkszámamlaszám: OTP 11711034-20081452

